

Djuretik och etiska diskussioner på veterinärutbildningen

Ett lärarperspektiv

Hannah Vinqvist

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Veterinärprogrammet
Uppsala 2025

Djuretik och etiska diskussioner på veterinärutbildningen

– Ett lärarperspektiv

Animal Ethics and Ethical Discussions in Veterinary Education – Educators' Perspectives

Hannah Vinqvist

Handledare:	Helena Röcklinsberg, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för tillämpad husdjursvetenskap och välfärd
Examinator:	Eva Sandberg, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens biovetenskaper
Omfattning:	30 hp
Nivå och fördjupning:	Avancerad nivå, A2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i veterinärmedicin
Kurskod:	EX1003
Program/utbildning:	Veterinärprogrammet
Kursansvarig inst.:	Institutionen för kliniska vetenskaper
Utgivningsort:	Uppsala
Utgivningsår:	2025
Upphovsrätt:	Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Nyckelord:	djursyn, moralisk stress, veterinäretik, veterinärstudenter

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Veterinärprogrammet

Sammanfattning

Djuretik är ett ämne som fått ta allt större plats i samhället. Att djuretik blivit en samhällsdebatt-fråga beror till stor del på den stora variationen i syn på djurs moraliska status. Denna studie syftar till att undersöka vilken syn lärare på det svenska veterinärprogrammet har på djuretik och på etiska diskussioner som en del av veterinärutbildningen. För att få insikt i området genomfördes en kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer.

Förfrågan om intervjuer skickades till lärare via institutionsstudierektorerna för de institutioner på Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) som har undervisning på veterinärprogrammet. Även anställda på Universitetsdjursjukhuset med studentkontakter inböjdes att delta. Totalt gjordes 11 intervjuer med lärare, varav alla utom två var legitimerade veterinärer.

Resultaten från studien visade att lärare på SLU:s veterinärprogram ser djuretik som viktigt och att de är medvetna om djuretikens allt större plats i samhällsdebatterna. Lärare ser också en koppling mellan djursyn och vilka situationer på veterinärutbildningen en student kan uppleva som etiska dilemman. Generellt såg lärarna också ett värde i att ha etiska diskussioner i anslutning till moraliskt svåra situationer för att förebygga och hantera eventuell moralisk stress hos studenterna. Studenters djursyn sågs som föränderlig och de tillfrågade lärarna ansåg att den påverkas av kunskap om såväl djurhållning som djurs emotioner och kognition. En intressant synpunkt var att flera lärare upplevde att en del veterinärstudenter inte är förberedda på den djursyn som finns på veterinärutbildningen, vilket skulle kunna tyda på att allmänheten har en bild av veterinärprofessionen som inte överensstämmer med verkligheten. Alla etiska perspektiv sågs inte heller som förenliga med veterinäryrket. Trots att det fanns konsensus bland deltagande lärare om ett respektfullt och öppet etiskt diskussionsklimat sågs skillnader i vad som upplevdes som utmaningar. En del lärare såg bristande respekt bland studenter som ett problem, medan andra menade att det finns en kultur på veterinärutbildningen som motstår nya perspektiv och förändring. Däremot var majoriteten av lärarna eniga om fördelen med att ha etiska diskussioner innan eller efter praktiska moment med djurkontakt samt att fortbildning i etik skulle göra lärare tryggare i etiska diskussioner med studenter. Det är viktigt att beakta att detta är resultat som inte kan ses som representativt för alla lärare på veterinärutbildningen. Däremot har studien bidragit med kunskap som tyder på att veterinärutbildningen bör rannsaka och utvärdera sin kultur.

Nyckelord: djursyn, moralisk stress, veterinäretik, veterinärstudenter

Abstract

Animal ethics is a subject that has taken an increasingly large place in society. That animal ethics has become a matter of social debate is largely due to the great variation in views on the moral status of animals. This study aims to investigate the views of teachers in the Swedish veterinary education program on animal ethics and on ethical discussions as part of veterinary education. To gain insight into the area, a qualitative study was conducted with semi-structured interviews. Invitations to participate were sent to teachers via director of studies at the Swedish University of Agriculture (SLU) whose departments have educators teaching at the veterinary education program. Employees at the University Animal Hospital with student contact was also invited to participate. A total of 11 interviews were conducted with teachers. All but two of the interviewees were licensed veterinarians.

The results showed that teachers at SLU's veterinary education program see animal ethics as important and that they are aware of the increasingly important place of animal ethics in social debates. Teachers also see a connection between attitudes toward animals and what situations in veterinary education a student may experience as ethical dilemmas. In general, the teachers also saw value in having ethical discussions in connection with morally difficult situations to prevent and manage possible moral stress in the students. Students' attitudes toward animals were seen as changeable and the teachers in the survey believed that attitudes are influenced by knowledge of animal husbandry as well as the emotions and cognition of animals. Interestingly several teachers felt that some veterinary students are not prepared for the attitudes toward animals found in veterinary education. This could indicate that the public has an image of the veterinary profession that does not correspond to reality. Not all ethical perspectives were seen as compatible with the veterinary profession. Although there was consensus among participating teachers about the need for an ethical discussion climate to be respectful and open, differences were seen in what were perceived as challenges. Some teachers saw a lack of respect among students as a problem, while others believed that there is a culture in veterinary education that resists new perspectives and change. Most teachers agreed on the advantage of having ethical discussions before or after animal contact in educational settings and that continuing education in ethics would make teachers more confident in ethical discussions with students. It is important to consider that these are results that cannot be seen as representative of all teachers in the Swedish veterinary education program. However, the study has contributed with insight that indicates that the Swedish veterinary education program should investigate and evaluate its culture.

Keywords: attitudes towards animals, moral stress, veterinary ethics, veterinary students

Innehållsförteckning

Förkortningar	9
1. Inledning	11
2. Litteraturoversikt	12
2.1 Etik och veterinären	12
2.1.1 Vad är normativ etik?	12
2.1.2 Etik, djurvälfärd och veterinärens roll	12
2.2 Etik på veterinärbildningen	13
2.2.1 Varför ska veterinärstudenten undervisas i etik?	13
2.2.2 Etikundervisning, förebilder och den "gömda läroplanen"	14
2.2.3 Veterinärstudentens djursyn	15
2.3 Moralisk stress	17
2.3.1 Vad innebär moralisk stress?	17
2.3.2 I vilka situationer upplever veterinärer moralisk stress?	18
2.3.3 Moralisk stress och veterinärstudenten	19
2.3.4 Möjliga sätt att hantera och förebygga moralisk stress	20
3. Material och metoder	23
3.1 Intervjuer	23
3.2 Tematisk analys	23
3.3 Urval	24
4. Resultat	25
4.1 Etikens roll på veterinärbildningen	25
4.1.1 Djuretikens värde och behovet av etikundervisning	25
4.1.2 Förberedelse för moralisk pluralism och etiska dilemman	27
4.2 Etiska diskussioner på veterinärbildningen	28
4.2.1 Öppenhet och respekt i etiska diskussioner	28
4.2.2 Obekväma lärare undviker etiska diskussioner	29
4.2.3 Bristande respekt orsakar ett försvårat diskussionsklimat	30
4.2.4 Studentens makt att förändra	32
4.2.5 Etiska diskussioner i praktiken	33
4.2.6 Etiska dilemman och etiska diskussioner	35
4.3 Studentens djursyn och etiska dilemman	36
4.3.1 Studentens föränderliga djursyn	36
4.3.2 Studentens djursyn och etiskt obehag	38
4.4 Sammanfattning av resultat	40
5. Diskussion	41

5.1	Slutsats	47
	Referenser.....	49
	Populärvetenskaplig sammanfattning	54
	Tack.....	56
	Bilaga 1.....	57
	Bilaga 2	59

Förkortningar

Förkortning	Betydelse
AVMA	American Veterinary Medical Association
AWARE	Animal Welfare Research in an Enlarged Europe
EAEVE	European Association of Establishments for Veterinary Education
FVE	Federation of Veterinarians of Europe
SLU	Sveriges lantbruksuniversitet
UDS	SLU Universitetsdjursjukhuset
VMF	Veterinärmedicinska föreningen
WOAH	World Organisation for Animal Health

1. Inledning

Människors relationer med djur är ofta komplexa och i vissa fall till och med paradoxala, till exempel hur människor kan älska djur och samtidigt döda dem (Herzog *et al.* 1989) eller äta dem (Bratanova *et al.* 2011). Djurvälstånd och djuretik är ämnen som berör människans relation med djur och som tar en allt större plats i samhällets debatter (Broom 2005; Main *et al.* 2005). Veterinärens roll som vårdgivare åt djur gör att yrket är oundvikligt bundet till djurvälstånd (Broom 2005).

I sin yrkesroll har veterinären en unik möjlighet att vara förespråkare för djuren, samtidigt som detta ska balanseras med intressen från djurägare, djurindustrier och samhället (Main *et al.* 2005). När veterinären hamnar i situationer där det är svårt att avgöra om djuren eller djurägarens intressen ska prioriteras kan det leda till etiska dilemman (Batchelor & McKeegan 2012). Veterinäryrket innefattar regelbundna möten med etiska dilemman som kan orsaka moralisk stress (Batchelor *et al.* 2015; Moses *et al.* 2018), vilket kan bidra till känslomässig utmattning och känslor av utbrändhet (Moses *et al.* 2018).

Veterinärstudenter vittnar om att ha upplevt moralisk stress under sin tid på utbildningen (Kipperman *et al.* 2021; Orrenius 2023) och det finns rapporter om att veterinärutbildning kan kopplas till en försämrad djursyn (Paul & Podberscek 2000) och minskad empati för djur (Colombo *et al.* 2016). Att distansera sig emotionellt från djur och anamma en mer instrumentell djursyn har föreslagits vara ett sätt att hantera moralisk stress (Colombo *et al.* 2016).

Flera studier förespråkar etikundervisning på veterinärprogrammet som ett sätt att minska den upplevelse av moralisk stress som finns inom veterinärmedicinen (Batchelor & McKeegan 2012; Kipperman *et al.* 2021). I en sammanställning av en enkät utskickad till veterinär- och djursjukskötarstudenter av VMF:s ”Djur-Etiska Utskott” under hösten 2022 framgick en önskan om att lyfta in etik i fler av utbildningens moment. Syftet skulle då vara att väcka diskussion och eftertanke. Det är oklart hur lärare på veterinärprogrammet ställer sig till denna typ av förfrågan.

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilken bild lärare på veterinärprogrammet har av djuretik och hur de ser på etiska diskussioner som en del av undervisningen. Frågeställningarna innefattar följande: Hur ser lärare på veterinärutbildningen på djuretikens värde och relevans för veterinärmedicinen? Vilka fördelar respektive utmaningar ser lärare på veterinärutbildningen med att ha etiska diskussioner som en del av undervisningen? Vilket samband ser lärare mellan studentens djursyn och upplevelse av etiska dilemman på veterinärutbildningen? För att få insikt i området genomfördes en kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer med lärare på veterinärutbildningen på SLU.

2. Litteraturöversikt

2.1 Etik och veterinären

2.1.1 Vad är normativ etik?

Normativ etik är en del av filosofin och kan förenklat sägas handla om vad som är rätt och fel, eller ”hur vi tänker och resonerar kring moral” (Nationalencyklopedin u.å.). Den normativa etiken kan vara ett hjälpmedel i konfliktlösning och beslutsfattande (Main *et al.* 2005). Att moraliskt resonera är grunden till att avgöra om en handling är moraliskt rätt eller fel (Kipperman *et al.* 2018), medan etisk sensitivitet innebär förmåga att känna igen ett etiskt dilemma (Batchelor & McKeegan 2012).

Djuretik kan definieras till exempel som ”hur människor bör bete sig mot djur” (Verrinder & Phillips 2014). Veterinäretiken innefattar hur medlemmar av professionen ska förhålla sig till varandra, men även vilka skyldigheter veterinären har mot djur, djurägare och samhället (Morton *et al.* 2013). Detta innebär att djuretiska resonemang är en del av yrkesrollen för veterinären.

Det finns inte konsensus gällande samhällets syn på djurs moraliska status (Meijboom 2018). Det betyder att det finns en oenighet om huruvida djurs intressen har betydelse i egen rätt eller om djuren bara är moraliskt signifikanta om de har betydelse för människan (Morgan & McDonald 2007). Veterinären måste därför ta hänsyn till djurägarernas och samhällets syn på djurs moraliska status men även till professionens kollektiva värderingar och sin egen etiska övertygelse (Meijboom 2018). Veterinären måste också förhålla sig till att samhällets syn på djurs moraliska status är föränderlig (Morton *et al.* 2013).

2.1.2 Etik, djurvälstånd och veterinärens roll

Utöver en skiftande syn på djurs moraliska status (Morgan & McDonald 2007) har samhällets förväntningar på veterinären ändrats de senaste årtionden (Meijboom 2018). Veterinären har till exempel inte endast rollen som ansvarig för djurens fysiska hälsa utan för även deras välfärd (Meijboom 2018). Medvetenheten om djurvälståndsproblem och intresset för djurvälstånd har ökat i samhället (Broom *et al.* 2005; Levine *et al.* 2005; Main *et al.* 2005; Lord *et al.* 2010).

Veterinärens roll som vårdgivare åt djuren gör att yrket är oundvikligt bundet till djurvälstånd (Broom 2005) och en av veterinärkårens skyldigheter är att beakta djurs intressen (Main 2010). Professionen ses i samhället som experter på djurvälstånd (Beaver 2005; Lord *et al.* 2010) och därmed har veterinärer som yrkeskår också stor möjlighet att påverka hur samhället förhåller sig till djur och djurvälstånd (De Boo & Knight 2005).

Djurvelfärd är i grunden en etisk fråga (Dolby & Litster 2019). Även om alla etiska frågeställningar som en veterinär möter inte är resultat av djurvelfärdsproblematik kommer djurvelfärd alltid ha en etisk komponent (Magalhães-Sant'Ana *et al.* 2014). I sin yrkesroll har veterinären en unik möjlighet att vara förespråkare för djuren som inte kan tala för sina egna intressen, samtidigt som detta ska balanseras med intressen från djurägare, djurindustrier och samhället (Main *et al.* 2005; Magalhães-Sant'Ana *et al.* 2014), vilket kräver förmåga att moraliskt reflektera (Meijboom 2018) och kommunicera kring etiska dilemman (Morgan & McDonald 2007). Som tidigare nämnts är ytterligare en utmaning för veterinären att det inte finns konsensus gällande djurs moraliska värde. Etiska dilemman är situationer som uppkommer då det på grund av konkurrerande skyldigheter är omöjligt eller svårt att avgöra vilket sätt att agera som är det rätta (Morgan & McDonald 2007; Batchelor & McKeegan 2012). Det är väl undersökt att veterinäryrket innehåller många etiska dilemman (Batchelor & McKeegan 2012; Moses *et al.* 2018; Richards *et al.* 2020; Kipperman *et al.* 2021). Samtidigt har det rapporterats att en del veterinärer uppvisar otillräckliga färdigheter i moraliskt resonerande i förhållande till hur etiskt utmanande yrket är (Batchelor *et al.* 2015).

Samhället har en tilltro till att den veterinära professionen upprätthåller och förespråkar djurvelfärd, för vilket det krävs etiska färdigheter (Levine *et al.* 2005; Hernandez *et al.* 2018). En veterinär ska kunna diskutera sina tankegångar med djurägaren och försvara sina resonemang kring behandlingsrekommendationer (Batchelor *et al.* 2015). Veterinären måste ha god kunskap om hur djurs välfärd påverkas av olika typer av djurhållning och behandlingar, men också kunna göra en etisk analys när olika parter intressen är motstridiga (Main *et al.* 2005). Hur väl veterinärer kan hantera etiska dilemman påverkar deras beslut, men också bilden av inte bara den enskilde veterinären utan hela professionen (Mullan 2012).

2.2 Etik på veterinärutbildningen

2.2.1 Varför ska veterinärstudenten undervisas i etik?

Etik tillhör det veterinärer ska ha kännedom om när de utexamineras från veterinärutbildningen, det är en så kallad dag-ett kompetens (Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/36). I en rapport från FVE, AWARE och EAEVE gällande utbildning i djurvelfärdsvetenskap, etik och lagstiftning (Morton *et al.* 2013) står att läsa: "One cannot be a good clinician without being aware of the ethical issues in decision-making in practice."

Magalhães-Sant'Ana *et al.* (2014) genomförde en studie för att undersöka varför lärare ansåg att veterinärstudenter ska undervisas i etik. Studien identifierade fyra olika mål: etisk medvetenhet, etisk kunskap, etiska färdigheter samt

personliga och professionella kvaliteter. Etisk medvetenhet innefattar kännedom om veterinärmedicinens viktiga etiska frågor, förmåga att identifiera etiska problem och ha förståelse för andra värderingar och perspektiv. Etisk kunskap ansågs i studien innebära kunskap om lagstiftning som rör veterinäryrket samt kännedom om veterinära normer såsom uppförandekoder (engelskans *Codes of Conduct*). Etiska färdigheter innebär förmåga att reflektera över etiska frågor, etiskt resonera och kommunicera med medvetenhet om olika värderingar. Detta gäller både vid interaktion med djurägare och med samhället i till exempel debatter. Dessutom innefattar etiska färdigheter förmåga att fatta informerade beslut som grundas i förståelse för hur etiska värderingar påverkar åsikter och handlingar. Som mål fanns också att utveckla sin personliga identitet genom att hitta sin egen etiska grund samt en professionell identitet som innefattar insikt i veterinärens roll i samhället och förespråkande av djurvälstånd. Magalhães-Sant'Ana *et al.* (2014) fann skillnader i hur lärare såg på professionella normer som en del av etikundervisningen. En del lärare verkade anse att uppförandekoder skulle fungera som en rekommendation och ett stöd för veterinären som sen fattar självständiga beslut. Andra lärare såg på uppförandekoder som regler för hur veterinären på "rätt sätt" fattar beslut. Etikundervisning som grund för studentens utvecklande av en moralisk karaktär och möjlighet att vara en förebild verkade inte vara en prioritet. Inte heller nämndes uttryckligen den etiska skyldighet veterinären har för att sörja för djurvälstånd som anledning att lära ut etik även om lärare alluderade på veterinärens unika roll i ämnet.

2.2.2 Etikundervisning, förebilder och den "gömda läroplanen"

I en artikel av Main *et al.* (2005) förespråkas en tidig introduktion till djurvälstånd och etiken kring djuranvändning och veterinärmedicin för att studenten ska få möjlighet att identifiera sitt eget etiska synsätt och sedan resonera kring detta även under andra moment i utbildningen. Till exempel kommer studenterna under sin kliniska praktik se flera olika typer av djurhållning och sätt att praktisera veterinärmedicin som de bör uppmuntras att reflektera över etiken kring (Main *et al.* 2005).

Professionellt beteende och etiskt beslutsfattande är relaterade (Mossop & Cobb 2013) och lärs ofta ut som delar av samma kurs (Magalhães-Sant'Ana *et al.* 2014). Enligt Mossop (2012 se Mossop & Cobb 2013) kan professionalism inom veterinäryrket ses som att förstå vilka förväntningar som finns på yrket och att kunna balansera de skyldigheter man har mot djur, djurägare, samhälle och arbetsgivare. Egenskaper som associeras med professionalism kan vara såväl teknisk kompetens och kommunikationsfärdigheter som altruism och empati (Mossop 2012 se Mossop & Cobb 2013). Traditionellt har veterinärens roll varit associerad med djurs hälsa, vilket också inneburit att veterinärutbildningen i första hand fokuserat på teknisk kompetens (Dolby & Litster 2019). När en institution

ska undervisa i professionalism är det viktigt att den utvärderar sin kultur och åtgärdar eventuella oönskade normer och negativa förebilder eftersom det finns en skillnad på vad institutionen lär ut och vad studenten lär sig (Mossop & Cobb 2013). På en utbildning finns det flera aspekter av lärande som påverkar en student direkt eller indirekt. Den ”formella läroplanen” består till exempel av kursmål och är det som ska läras ut. Den ”informella läroplanen” innefattar undervisning som sker i interaktion mellan student och lärare. Den är till största del spontan och innehållet är inte förutbestämt. Den ”gömda läroplanen” finns bunden till institutionens struktur och kultur (Cruess *et al.* 2008). Studenter interagerar med den ”gömda läroplanen” under sin kliniska praktik och deras syn på professionalism påverkas av samspel med personal, andra studenter, djurägare och den omkringliggande kulturen (Mossop & Cobb 2013).

Roder & May (2017) genomförde en studie av hur veterinärstudenters interaktion med den ”gömda läroplanen” påverkar deras syn på professionalism. Författarna kunde notera att det studenterna främst associerade med professionalism efter sin tid på klinisk praktik var teknisk kompetens och kommunikationsfärdigheter, medan professionell moral och yrkets sociala kontrakt med samhället nästan inte nämnades. Förebilder kan fungera som en viktig källa för färdigheter, kunskap och värderingar en utbildning vill förmedla till sina studenter (Cruess *et al.* 2008). Det har också visats finnas en tydlig koppling mellan hur studenter ser på professionalism och vilka förebilder de har (Cruess *et al.* 2008; Schull *et al.* 2012; Roder & May 2017). Egenskaper som veterinärstudenter ser som viktiga hos förebilder innefattar empati, lugn, entusiasm och att vara lätt att prata med (Roder & May 2017). Att förebilden är respekterad och i sin tur respekterar dem runtomkring sig har också setts som viktigt (Schull *et al.* 2012). Roder & May (2017) såg att om studenterna inte kunde hitta en förebild baserat på icke-kognitiva egenskaper valde de i många fall i stället den person som ansågs mest framstående inom sitt ämnesområde. Författarna fann att en del veterinärstudenter såg empati och medkänsla som en grundbult i veterinärens identitet och blev besvikna om lärare sågs fästa större vikt vid teknisk kompetens. Andra studenter ansåg snarare att en viktig del av veterinärrollen är att bortse från känslor eftersom de skulle kunna vara distraherande och att emotionell avskärmning är nödvändigt för att teknisk kompetens ska kunna vara i centrum (Roder & May 2017). Paul & Podberscek (2000) beskriver en tendens till känslomässig avskärmning hos veterinärstudenter ju längre de gått i sin utbildning, vilket skulle kunna ha samband med deras bild av veterinärer som osentimentala.

2.2.3 Veterinärstudentens djursyn

Studier har undersökt veterinärstudenters attityd mot djur. Veterinärstudenter i högre årskurser tillskriver djur mindre kännandeförmåga än de i lägre årskurser (Paul & Podberscek 2000; Colombo *et al.* 2016). En studie av Colombo *et al.*

(2016) visade att veterinärstudenter som gick sitt första år hade signifikant mer empati för djur än vad sistaårsstudenter hade. Studenter som gick sista året hade också en mer instrumentell syn på djur. Paul & Podberscek (2000) menar att den negativa trenden för såväl den kognitiva som emotionella delen av studenternas attityd mot djur kan tyda på att studenter ser djur som mer ”maskinliknande” ju längre de går på veterinärutbildningen.

Tidigare erfarenhet av och interaktion med djur påverkar vilken djursyn och vilka djuretiska värderingar en veterinärstudent har (Serpell 2005; Lord *et al.* 2010). Bakgrund inom lantbruket har kopplats till att anse djurvälfrädsfrågor mindre angelägna vilket skulle kunna grundas i en stark utilitaristisk attityd mot djur inom lantbruket (Serpell 2005). Det har också spekulerats kring huruvida veterinärstudenters exponering för animalieproducerande industrier på utbildningen influerar dem till utveckling av ett mer utilitaristiskt synsätt (Hazel *et al.* 2011).

Det kan även ses skillnader i attityd beroende på vilket djurslag studenten ville arbeta med som färdig veterinär. Studenter som ville arbeta med lantbruksdjur visade mindre intresse för dessa djurs välfärd (Hazel *et al.* 2011) och bedömde generellt smärtsamma procedurer på djur som mer humana än studenter som vill arbeta med smådjur (Levine *et al.* 2005). I en studie sågs veterinärstudenter som ville arbeta med lantbruksdjur vara mer nöjda med välfärden på kommersiella grisbesättningar jämfört med andra studenter (Ventura *et al.* 2021).

Studentens attityd mot djur kan också påverkas av ifall djurarten anses vara ett sällskapsdjur, ett skadedjur eller ett djur som används som inkomställa (Hazel *et al.* 2011). Vilka attityder studenter uppvisar gällande djuranvändning i samhället influeras av traditioner, men även av hur mycket kännandeförmåga den individuella personen anser djurslaget ha (Phillips & McCulloch 2005). Veterinärstudenter i en studie av Levine *et al.* (2005) ansåg i större utsträckning att katter och hundar har förmåga till tankeprocesser och emotioner än lantbruksdjur och endast hälften av studenterna ansåg att fjäderfä har kognitiva förmågor. Studien visade också att potentiellt smärtsamma procedurer ansågs mer inhumana när hund och katt utsattes för dem än om det gällde till exempel nöt och gris (Levine *et al.* 2005). Studenter rapporterade både tidigt och sent i utbildningen att de hade mindre kunskap om djurs mentala och emotionella egenskaper än om djurens fysiologi och anatomi (Verrinder & Phillips 2014). Levine *et al.* (2005) menar att det är oroväckande om veterinärstudenter uppvisar okunskap gällande djurs kognitiva förmågor eftersom det kan påverka hur dessa studenter i sin framtida yrkesroll förespråkar välfärd för olika djurslag. Om veterinärer ska kunna vara förebilder för resten av samhället i djurvälfrädsfrågor måste de ha aktuell kunskap om djurs kännandeförmåga, eftersom det påverkar deras syn på vad god djurvälfrärd är (De Boo & Knight 2005; Levine *et al.* 2005).

Flera studier har visat att studenters djursyn kan ändras under utbildningens gång. Till exempel visade Pollard-Williams *et al.* (2014) att praktisk erfarenhet av djurhållning signifikant påverkar studenternas syn på djur och djurvälstånd. Veterinärstudenter i en studie av Hazel *et al.* (2011) utvecklade en mer positiv attityd mot djur efter att ha genomgått en kurs som inkluderade djuretik och djurvälstånd. Även Colombo *et al.* (2016) menar att undervisning i bland annat djurvälstånd, etologi och djurs kognition skulle kunna minska risken för att veterinärstudenter utvecklar en påtaglig instrumentell attityd mot djur.

2.3 Moralisk stress

2.3.1 Vad innebär moralisk stress?

Etiska dilemman är vanliga i veterinärens vardag och handlar i grunden ofta om ifall veterinären ytterst har skyldighet mot djuret eller djurägaren (Batchelor & McKeegan 2012; Batchelor *et al.* 2015), eller om det inte finns konsensus mellan veterinär och djurägare om vad som är i djurets intresse (Richards *et al.* 2020). Andra möjliga orsaker till etiskt svåra situationer är om veterinär och djurägare är oense om djurets moraliska status eller vilken skyldighet en djurägare har mot sitt djur (Morgan & McDonald 2007). Det finns rapporter om att veterinärer kan känna kraftigt obehag som följd av etiska dilemman de möter i sin vardag, när de inte kan handla på ett sätt som de upplever som moraliskt acceptabelt (Richards *et al.* 2020; Ashall 2023). I en studie av Ashall (2023) kunde känslor av ilska, frustration, skuld och ånger associeras med etiska dilemman. Andra känslor som kunnat förknippas med moralisk stress är misslyckande och maktlöshet (Ashall 2023). Moralisk stress anses kunna bidra till utbrändhet och känslomässig utmattning (Moses *et al.* 2018) och andra känslor som förknippas med mental ohälsa (Ashall 2023; Moses *et al.* 2018).

Konsekvenserna av att behandla ett djur på ett sätt som man anser vara oetiskt kan innefatta känslor av hopplöshet och en distansering från medkänsla för djur (Capaldo 2004). Att undvika att engagera sig emotionellt med djur har angivits som ett sätt att hantera känslor associerade med moralisk stress (Ashall 2023). En annan hanteringsmetod som beskrivs i samma artikel är att överlåta svåra beslut till andra. I en studie av Moses *et al.* (2018) angav en del av de medverkande veterinärerna att deras empati för både djur och djurägare hade minskat under tiden i yrket. Det har spekulerats om veterinärstudenters tendens att under tiden på utbildningen försämra sin empatiska förmåga för djur och anamma en mer instrumentell djursyn är ett försök att hantera moralisk stress (Colombo *et al.* 2016). Det finns samband mellan en positiv attityd mot djur, empati för djur och en god djurvälstånd (Kielland *et al.* 2010). Hernandez *et al.* (2018) menar att om veterinärens moraliska skyldighet att beakta djurs välfärd åsidosätts i praktiken kan det orsaka både risk för utbrändhet och djurvälståndproblem.

Veterinärens etiska synsätt påverkar om denna upplever moralisk stress eftersom det avgör vad som är ett moraliskt problem (Batchelor & McKeegan 2012). Som följd av att det finns många olika synsätt gällande djurs moraliska status kommer huruvida en situation ses som etiskt svår eller inte bero på djursynen (Batchelor & McKeegan 2012; Batchelor et al. 2015). En veterinär kan till exempel uppleva moralisk stress om viljan att vara förespråkare för djuren hämmas av lagar, kultur och ekonomiska krav som endast tillåter en suboptimal djurhållning (Verrinder & Phillips 2014). Ett annat scenario är om djurs intressen inte respekteras av djurägare (Batchelor & McKeegan 2012). En studie av Kipperman *et al.* (2018) visade att veterinärer med längre erfarenhet av kliniskt arbete i mindre utsträckning ansåg olika scenarion vara etiska dilemman jämfört med dem som arbetat kortare tid i yrket. Detta skulle kunna bero på att erfarenhet gör veterinärer bättre på att resonera moraliskt eller att erfarenhet gör veterinärer desensibiliserade för svåra etiska situationer (Kipperman *et al.* 2018). Det finns också indikationer på att etisk sensitivitet ökar med etikutbildning (Kipperman *et al.* 2021). Etisk sensitivitet är avgörande för i vilken utsträckning veterinärer upplever etiska dilemman (Batchelor & McKeegan 2012) och beroende av deras etiska kompetens också i vilken grad de upplever moralisk stress.

Meijboom (2018) diskuterar olika sätt en veterinär som möter ett etiskt dilemma kan agera på. Till exempel kan veterinären hävda att etiken står utanför dennes ansvar eftersom veterinärmedicinen är ett naturvetenskapligt ämne. Detta är en undermålig strategi eftersom det finns övertygande argument för att naturvetenskap och etik inte går att separera fullständigt från varandra. Ett annat förhållningssätt författaren nämner är att helt anpassa sig efter djurägarens moral och värderingar, med risk att bristen på opartiskhet gör att allmänhetens förtroende för veterinärer minskar. Meijboom förordar att veterinären i stället har moralisk kompetens och förmåga att balansera olika parter värderingar för att hantera etiska dilemman. Veterinären kan ta stöd i policys och uppförandekoder (engelskans *Codes of Conduct*) som innefattar yrkets viktigaste värderingar och principer, men måste också kunna reflektera aktivt kring sina skyldigheter och de etiska frågeställningar professionen möter (Meijboom 2018). Richards *et al.* (2020) identifierade olika bidragande faktorer till hur veterinärer i praktiken hanterar etiska utmaningar och fattar etiska beslut. Till dessa hörde inflytande från kollegor, upplevt professionellt ansvar att vara beskyddare av djurvälstånd, förhållande till lagar och regler samt moralisk intuition.

2.3.2 I vilka situationer upplever veterinärer moralisk stress?

I en studie av Batchelor & McKeegan (2012) presenterades tre scenarion för de deltagande brittiska veterinärerna och alla dessa tre sågs som mycket stressande. Ekonomiska begränsningar för fullgod behandling var det vanligaste dilemmat men upplevdes som minst stressande. Avlivning av friska djur sågs som mer

stressande. Det scenario som upplevdes som mest stressande var när en djurägare efterfrågade fortsatt behandling av ett djur med dålig livskvalitet. Veterinären kan alltså under en arbetsdag uppleva moralisk stress från både en bekvämlighetsavlivning och orsakat av djurägares ovilja att avliva ett terminalt sjukt djur (Rollin 2011). Om veterinärer ombeds att avliva djur som skulle kunna tillfriskna uppfattas det som mindre moraliskt stressande när djurägaren väljer avlivning på grund av oförmåga snarare än ovilja att betala för behandling (Kipperman *et al.* 2018). Liksom Batchelor & McKeegan (2012) identifierade Kipperman *et al.* (2018) och Ashall (2023) ekonomiska begränsningar som etiska dilemman. Andra faktorer som associerats med etiska dilemman är klinisk osäkerhet samt om veterinären upplever sig begränsad av lagar och regler eller sin arbetsmiljö (Richards *et al.* 2020).

2.3.3 Moralisk stress och veterinärstudenten

I en studie av Verrinder & Phillips (2014) uppgav majoriteten av veterinärstudenterna att de upplevt moralisk stress som följd av hur djur behandlas i samhället. I en nordamerikansk studie hade 81 % av de tillfrågade veterinärstudenterna upplevt moralisk stress som följd av hur djur behandlades när de var på veterinärutbildningen eller när de arbetat med veterinärer (Kipperman *et al.* 2021).

Verrinder & Phillips (2014) konstaterade i sin studie att australiensiska veterinärstudenter i både lägre och högre årskurser ansåg djuretiska frågor vara mycket angelägna och kunde uppleva moralisk stress relaterat till dessa frågor. I samma studie uppgav den största delen av veterinärstudenterna att det är djurets intressen som borde vara veterinärens primära fokus och att de tror att veterinärer möter motstånd från organisationer och lagar när de försöker skydda djurs intressen (Verrinder & Phillips 2014). Det har setts en positiv korrelation mellan att agera i djuretiska frågor och moralisk stress hos veterinärstudenter. Det skulle kunna innebära att moralisk stress motiverar studenter att agera. Det skulle också kunna bero på att agerande i djuretiska frågor bidrar till moralisk stress på grund av svårigheter att skydda djurs intressen (Verrinder & Phillips 2014).

De scenarier som veterinärstudenter i störst utsträckning såg som etiska dilemman i en studie av Kipperman *et al.* (2021) var bekvämlighetsavlivningar och avlivningar på grund av ovilja respektive oförmåga att betala för vård. Bekvämlighetsavlivningar ansågs minst vanliga men uppfattades i störst utsträckning som etiska dilemman. Dessa resultat överensstämmer med en tidigare amerikansk studie av Herzog *et al.* (1989). Kipperman *et al.* (2021) jämförde resultaten från sin studie av veterinärstudenter med en liknande studie (Kipperman *et al.* 2018) av veterinärer. Jämförelsen visade att veterinärstudenter upplever att etiska dilemman är vanligare inom veterinärpraktiken än vad veterinärer gör. Vidare trodde veterinärstudenterna att veterinärer nekar avlivningar signifikant oftare än vad veterinärerna själva rapporterar. Dessutom uppskattade studenterna generellt i

högre grad att de etiskt svåra situationer som presenterades för dem skulle kunna orsaka moralisk stress än vad veterinärerna gjorde. Kipperman *et al.* (2021) menar att detta till exempel skulle kunna bero på att studenter i högre grad än veterinärer vill vara förespråkare för djur vilket gör att de känner sig mer stressade när de upplever att de förväntas prioritera djurägarens intressen. Mer än 90 % av veterinärstudenterna i studien av Kipperman *et al.* (2021) ansåg att patientens intressen borde sättas i första rummet men mer än 80 % uppskattade att veterinärer i en situation med motstridiga intressen ger företräde åt djurägarens. Bilden av att veterinärer prioriterar klientens intressen över patientens finns även inom professionen (Kipperman *et al.* 2018; Moses *et al.* 2018). Kipperman *et al.* (2021) menar att skillnaden mellan idealbilden av veterinärrollen och verkligheten skulle kunna leda till besvikelse och utbrändhet när studenterna kommer ut i arbetslivet.

Individer som söker sig till veterinärprogrammet gör det ofta eftersom de tycker om djur och vill hjälpa dem (Herzog *et al.* 1989, Verrinder & Phillips 2014; Kipperman *et al.* 2021). Ändå kommer de med allra största sannolikhet avsiktligt orsaka djur skada under sin tid på utbildningen. För många studenter kan veterinärutbildningen vara första gången de behöver skada eller döda ett djur för att främja sin utbildning (Knight 2014). Knight (2014) menar att medan det kanske är normaliserat för lärare kan det stå i konflikt med studentens personliga etik och eventuellt med anledningen till att läsa till veterinär. Studenter som presenteras med ett inlärningsstillfälle som beskrivs som kritiskt för deras utbildning men samtidigt innebär att djur avsiktligt kommer till skada kan hamna i en inre konflikt mellan viljan att lära sig och en personlig etisk ståndpunkt som fördömer övningen (Capaldo 2004). Capaldo (2004) menar att lärare i många fall inte förstår att studenter kan uppleva det som traumatiskt om de tvingas delta i att skada ett djur. Vidare känner sig många studenter otrygga när det gäller att prata med lärare eftersom de kan upplevas som skrämmande då de är auktoritära. Arluke (2004) skriver i sin artikel om användning av försöksdjur inom läkar- och veterinärutbildning att läkarstudenters protest mot användning av hundar i terminala operationer avskrivits som "blödighet" eller "sentimentalitet" av lärarna i stället för ett erkännande av situationen som ett genuint etiskt dilemma. Att ifrågasätta någonting som majoriteten anser vara acceptabelt är väldigt svårt, menar Capaldo (2004), och om studentens protester då inte tas på allvar finns en risk att studenten väljer att avbryta utbildningen eller trycker undan känslor och värderingar för att kunna fortsätta sina studier.

2.3.4 Möjliga sätt att hantera och förebygga moralisk stress

Veterinärens upprepade exponering för etiska dilemman som orsakar stress innebär att det är grundläggande att veterinären har förmåga att moraliskt resonera, inte bara för djuret och djurägarens skull utan för sitt eget välmående (Batchelor *et al.* 2015). För att hantera etiska dilemman bör veterinären kunna reflektera över

sina egna värderingar, ha förståelse för andra perspektiv och ha en dialog med djurägaren kring vilka skyldigheter veterinären har mot olika intressenter (Morgan & McDonald 2007). Studier har visat att längre erfarenhet som veterinär inte nödvändigtvis leder till förbättrad förmåga att resonera moraliskt och att det finns behov av vidareutbildning i etiskt beslutsfattande (Batchelor & McKeegan 2012; Batchelor *et al.* 2015). Majoriteten av de tillfrågade veterinärerna i en studie tyckte att veterinärstudenter ska utbildas i hur etiska dilemman kan hanteras och trodde att detta skulle kunna bidra till att minska moralisk stress (Kipperman *et al.* 2018). Veterinärstudenter upplever också i hög grad att det är viktigt att få in etikundervisning i utbildningen (Verrinder & Phillips 2014; Kipperman *et al.* 2021). I en studie av Verrinder & Phillips (2014) ansåg över 90 % av veterinärstudenterna att veterinärprofessionen ska vara involverade i djuretikfrågor i samhället, men endast en minoritet upplevde att yrkesgruppen var tillräckligt delaktig. Oron kring ett bristande engagemang i djuretiska samhällsfrågor skulle kunna minskas om etikundervisning ledde till att veterinärer var mer förberedda och villiga att adressera denna kategori av frågor (Verrinder & Phillips 2014).

Hernandez *et al.* (2018) menar att veterinärstudenter inte bara har behov av utbildning i etiskt beslutsfattande utan även måste föras med en kulturell miljö som är tolerant för diskussion av djurvälfrågor. Det har ifrågasatts om kulturen inom veterinärmedicinen har negativ påverkan på veterinärens etiska beslutsfattande (Batchelor *et al.* 2015; Moses *et al.* 2018). Inom humanmedicinen har kulturen setts kunna socialisera läkarstudenter in i en professionell roll där känslor inte har en plats (Smith & Kleinman 1989; Arluke 2004), något som studenter själv benämnde som ”desensitisering” (Smith & Kleinman 1989). Rollin (2007) beskriver hur en lärare på en veterinärutbildning angivit att en övning som innefattade att avsiktligt skada ett djur syftade till att ”teach the students that they are in veterinary school and need to be tough, and that if they were ’soft’, to get out early”. Smith & Kleinman (1989) menar att medicinens kultur stämmer överens med den generella vikt man i västvärlden lägger på rationalitet och det som kallas vetenskaplig objektivitet. Även inom medicinsk etik har rationalitet traditionellt setts som överlägset i etiskt beslutsfattande medan känslor snarare haft rollen som ett hinder (Gillam *et al.* 2014). Gillam *et al.* (2014) menar att känslor kan vara en indikation på att en etiskt svår situation identifierats och att detta borde beaktas vid etiskt beslutsfattande så att etiskt resonemang bygger på både känslor och etiska principer. Studenters protester mot deltagande i övningar som skadar djur bör inte ses som ett hinder som ska överkommas utan snarare som en möjlighet till moralisk utveckling (Capaldo 2004).

Det finns skillnad mellan hur veterinärstudenter och veterinärer upplever skyldigheter mot djur respektive djurägare (Kipperman *et al.* 2018; Kipperman *et al.* 2021). Veterinärstudenter upplever att veterinärer ser till djurägarens intressen i högre grad än djurets trots att yrkesrollen bör innebära en prioritering av djurens

välfärd. Därmed bör studenterna förberedas på att veterinärer ute i praktiken inte alltid sätter djurs intressen i första rummet (Kipperman *et al.* 2021). Kipperman *et al.* (2021) föreslår att professionen undersöker när i övergången från student till färdig veterinär värderingarna ändras och varför, men även varför veterinärers professionella beteende inte speglar studenternas ideal.

Studier har visat att veterinärer uppskattar tillfällen då de får diskutera etiska dilemman med sina kollegor och att detta kan ge en minskad känsla av oro och obehag i samband med etiskt beslutsfattande (Richards *et al.* 2020; Ashall 2023). Etiska diskussioner kan ge inblick i andras synsätt på vad som är en etiskt acceptabel lösning, ge förståelse för varför inte alla fattar samma etiska beslut och på så sätt minska den upplevda moraliska stressen vid meningsskiljaktigheter (Ashall 2023). Ett balanserat beslutsfattande kan ses som grunden för att kunna ge vård på ett moraliskt försvarbart sätt (Batchelor & McKeegan 2012) och veterinärteam har angivit att etiska diskussioner kan bidra till en förbättrad sjukvård (Ashall 2023). Moses *et al.* (2018) anger samtalsgrupper för diskussion och stöd eller tillgång till etisk konsultation som möjliga sätt att hantera stress på en institutionell nivå. Att sätta moraliska gränser skulle kunna minska stressen hos veterinärer och ett sätt att stödja veterinären i detta är till exempel etiska riktlinjer och policys, som med fördel är framdiskuterade och godkända av alla medarbetare (Morgan & McDonald 2007). Detta inte bara stöttar veterinären i beslutsfattande, utan ger också veterinären ett rättfärdigande att stå upp för djuren i situationer där deras välfärd riskerar att påverkas negativt (Hernandez *et al.* 2018; Meijboom 2018).

3. Material och metoder

3.1 Intervjuer

Studien genomfördes med en kvalitativ metod i form av semistrukturerade intervjuer. Valet av metod gjordes med studiens syfte i åtanke, att undersöka vilken bild lärare på veterinärprogrammet har av djuretik och hur de ser på etiska diskussioner som en del av undervisningen. Användning av en kvalitativ metod möjliggör att nå personer med insikt i ett visst område för att ta del av deras förståelse av ämnet (Brinkmann & Kvale 2018). Genom att undersöka dessa personers perspektiv och upplevelser är förhoppningen att förståelse för- och insikt i det undersökta ämnet ska fördjupas. Semistrukturerade intervjuer möjliggör en kombination av struktur och flexibilitet. De bygger på en intervjuguide (se bilaga 1) som innehåller förutbestämda men öppna frågor. Frågorna inkluderar vissa ämnen men lämnar samtidigt utrymme för att svar ska kunna utforskas vidare och fördjupas.

Före intervjun skrev deltagarna på en blankett ”Samtycke och information för deltagande och personuppgiftsbehandling i studentarbete vid SLU” (se bilaga 2). I blanketten gav de sitt medgivande till att vara med i studien och fick viktig information om bland annat studiens syfte, att deras identitet skulle vara anonym för alla utom intervjuaren och att deras deltagande var frivilligt och när som helst kunde avbrytas utan påföljder.

Intervjuerna genomfördes över Zoom. Varje intervju varade i omkring 45 minuter. Intervjuerna spelades in avseende både ljud och bild för att möjliggöra så korrekt datainsamling som möjligt för senare analys. All data anonymiserades efter transkription och icke-avidentifierad information sågs inte av någon annan än den student som genomförde studien. I anonymiseringsprocessen blev deltagarna tilldelade P (person) följt av en siffra 1–11 som identitet.

3.2 Tematisk analys

Studiens data analyserades tematiskt med en version av analysmetoden beskriven av Braun & Clarke (2006). Första delen bestod av att läsa transkripten flera gånger för att bli bekant med materialet. Ord eller fraser som var meningsfulla och centrala för det budskap informanten förde fram noterades i vad som kallas kodning. Den andra delen innefattade att gruppera in koderna i teman efter mönster som sågs i materialet i sin helhet. Som stöd för att identifiera relevanta teman användes studiens frågeställningar: Hur ser lärare på veterinärutbildningen på djuretikens värde och relevans för veterinärmedicinen? Vilka fördelar respektive utmaningar ser lärare på veterinärutbildningen med att ha etiska diskussioner som en del av undervisningen? Vilket samband ser lärare mellan studentens djursyn

och upplevelse av etiska dilemman på veterinärutbildningen? Därefter lästes transkripten igen för att konfirmera, eller korrigera, så att kodning och tematisk indelning speglade ursprungsmaterialet. Teman definierades, namngavs och analyserades en sista gång när citat för att illustrera respektive tema valdes ut. Citaten ska utgöras av den data som bäst representerar temat. Citaten som valdes ut att ingå i resultatet skickades till deltagarna. Om deltagare uttryckte önskan om att stryka eller ändra citat beviljades detta.

3.3 Urval

Förfrågan att delta i studien skickades ut via epost till lärare på veterinärprogrammet på Sveriges lantbruksuniversitet via institutionsstudierektorer vars institutioner har kurser på veterinärprogrammet. Dessa institutioner inkluderade fakultetens samtliga institutioner: Institutionen för tillämpad husdjursvetenskap och välfärd, Institutionen för kliniska vetenskaper och Institutionen för husdjurens biovetenskaper. Inbjudan delades även via internt veckoinformationsbrev med klinikveterinärer vid Universitetsdjursjukhuset i Uppsala eftersom veterinärstudenter spenderar en del av sin kliniska rotation där. Potentiella deltagare fick information om studiens syfte, hur intervjuerna skulle genomföras och att de skulle förbli anonyma för alla utom studenten som genomförde studien. En påminnelse om förfrågan att delta i studien skickades ut några veckor innan studiens början.

Målet var att genomföra intervjuer med omkring 12 personer eftersom mättnad förväntades uppnås inom det antalet intervjuer. Genomsnittligen krävs 12–13 intervjuer för att uppnå mättnad i en kvalitativ studie (Hennink & Kaiser 2022). Mättnad nås när ytterligare intervjuer inte tillför ny information eller nya tolkningsmöjligheter eller insikter. Därför kan antalet deltagare ökas eller minskas vid behov. Denna studies omfattning begränsades även av hur många personer som anmälde intresse att delta. Alla de som anmält intresse att delta fick erbjudande om intervju och 11 personer fullföljde sitt deltagande.

Arbetet syftade till att lyfta fram olika åsikter gällande etik och etiska diskussioner inom veterinärprogrammet. Ståndpunkterna behövde inte vara representativa för alla lärare på utbildningen.

4. Resultat

Intervjuer genomfördes med 11 deltagare som alla vid tidpunkten var lärare på veterinärprogrammet på SLU i Uppsala. Av dessa deltagare var alla utom två legitimerade veterinärer. Eftersom ålders- och könsfördelning inte vägts in i tolkningen av svaren redovisas detta inte för att minska risken för igenkänning av deltagare.

Intervjuerna analyserades tematiskt för att hitta mönster i informationen. Till stöd användes studiens frågeställningar: Hur ser lärare på veterinärbildningen på djuretikens värde och relevans för veterinärmedicinen? Vilka fördelar respektive utmaningar ser lärare på veterinärbildningen med att ha etiska diskussioner som en del av undervisningen? Vilket samband ser lärare mellan studentens djursyn och upplevelse av etiska dilemman på veterinärbildningen?

I det följande presenteras tre tematiska områden: Etikens roll på veterinärbildningen, Etiska diskussioner på veterinärbildningen samt Studentens djursyn och etiska dilemman. Indelningen har gjorts för att tydliggöra samband mellan teman och studiens frågeställningar.

För att underlätta läsningen av citaten har ord såsom ”eh”, ”liksom”, ”typ”, ”ju”, ”så här” och liknande tagits bort utan att ersättas med uteslutningstecken på de ställen orden inte påverkat betydelsen av citatet. Detsamma gäller upprepningar av ord där de inte använts för att betona det som sagts.

Alla deltagare fick möjlighet att läsa sina egna citat innan de slutgiltigt valdes ut att ingå i resultatet. Deltagare 5 valde att förtydliga ett citat och att ersätta ett annat.

4.1 Etikens roll på veterinärbildningen

4.1.1 Djuretikens värde och behovet av etikundervisning

Detta tema ger en inblick i hur viktigt lärare upplever att djuretik är, men också hur de uppfattar djuretikens betydelse för andra runtomkring dem.

Djuretik sågs av alla utom en deltagare som något väldigt grundläggande i interaktionen mellan människor och andra djur. Till exempel konstaterade P11: ”[Det finns] inget sätt vi kan förhålla oss till andra levande varelser, oavsett om det är människor eller andra djur, utan att blanda in etik”, i ett uttalande som beskriver djuretik som någonting oundvikligt i samröre med djur. På ett liknande sätt ansåg lärare P2 att djuretiken är väsentlig att reflektera över när man som människa interagerar med andra djur, samtidigt som ett tydligt personligt intresse visades: ”[Djuretik] är någonting som jag tycker är väldigt viktigt, någonting som jag dagligen reflekterar över. [...] Någonting som om vi jobbar med djur, om vi ska hålla djur, om vi ska använda djur... är lite förpliktigade till att fundera över”.

Vidare kommenterade ungefär en tredjedel att djuretiken är oundviklig i samband med undervisning på veterinärprogrammet, oavsett om det man diskuterar är till exempel behandlingar, slakt eller djurhållning och välfärd. P1 menade: ”Jag undervisar inte i etik men det är något som jag ska ha i huvudet hela tiden”.

Hälften av de tillfrågade deltagarna hade bilden av djuretik som något som blivit allt viktigare på utbildningen men som fortfarande hamnar lite i skymundan. Samtidigt menade ungefär 80 % att veterinärstudenter är intresserade av djuretik och djuretiska diskussioner. Att studenter efterfrågat en utökad mängd etiska diskussioner uppfattades av lärare P11 som att medvetenheten på veterinärutbildningen om djuretikens vikt fortfarande är otillräcklig:

[Djuretik anses] kanske inte så viktigt [att lära veterinärstudenter] som jag tycker. ... Jag tycker att den diskussionen kanske ibland faller bort. [...] Jag får mycket återkoppling från studenterna att de uppskattar [djuretiska] diskussioner och att de upplever att de inte har så mycket såna diskussioner. [...] Så därför tror jag att det är något som saknas. (P11)

Alla lärare uttryckte att de såg djuretiken som mycket starkt kopplad till veterinärrollen och omöjlig att separera från yrket. Bland annat beskrev P11 det stora inflytande djuretiken kan ses ha på yrkesrollen:

Det genomsyrar hur vi bemöter djurägare, hur vi bemöter djuret, hur vi diskuterar djuret som subjekt med djurägaren, hur vi pratar med varandra om djuren som subjekt eller ’medicinska objekt’, vilken behandling vi väljer, vilken uppföljning vi väljer. Och samma sak så klart [gällande] avlivning: lidande kontra potentiell välfärd av att fortsätta leva. [...] Givetvis [har] hur vi förhåller oss till lagstiftningen också med etik att göra... (P11)

Ungefär 80 % av de tillfrågade lärarna ansåg att behovet (eller medvetande om behovet) av undervisning i djuretik är större idag än tidigare på grund av en förändrad djursyn som höjt statusen på djur i samhället. Studenter ansågs också generellt medvetna om samhällsrelevanta debatter. Dessutom är det faktum att man idag kan behandla djur medicinskt både bättre och längre något lärare ansåg vara grund till fler etiska dilemman. P6 menade att samhället idag kräver mer kompetens i etiskt resonerande av veterinärer än tidigare eftersom ”vi har ett annat förhållande till djur idag och människor är generellt mer medvetna om etiska diskussioner i samhället än vad man var för 100 år sen” och att ”i och med att vi har en mer avancerad djursjukvård så har vi också kanske lite mer komplexa etiska frågeställningar”.

Sammantaget hade alla deltagare en upplevelse av djuretik som ett viktigt ämne. Djuretiken kunde beskrivas som någonting viktigt i sig självt, något viktigt för läraren i fråga eller något viktigt i förhållande till studenter, profession och samhälle.

4.1.2 Förberedelse för moralisk pluralism och etiska dilemman

Detta tema fångar vilka anledningar lärare upplever att det finns för etikundervisning på veterinärutbildningen.

Förberedelse för yrkeslivet var det syfte som lärare främst upplevde som anledning till undervisning av djuretik på veterinärprogrammet. I centrum stod kravet på att kunna hantera olika etiska synsätt och varierande djursyn samt att kunna balansera de skyldigheter veterinären har gentemot olika intressenter. Detta innefattade även att få upp ögonen för sin egen etiska ståndpunkt och förhålla sig till vad professionen, djurägaren och samhället förväntar sig av en veterinär. Bland annat ansågs etikundervisningen kunna hjälpa studenter att utmana sina egna värderingar och bidra till en mognadsprocess när de får fundera på olika aspekter och perspektiv. Lärare P6 beskrev viktiga frågeställningar i etiska diskussioner med studenter:

Hur man drar gränserna och vilken är vår roll som veterinärer. Men också att förmedla då att det finns kanske inte alltid ett rätt svar. Lagstiftningen sätter gränser men i övrigt, när det gäller rent etiska överväganden, så handlar det ju mycket om att böttna i sin egen etiska grundvärdering och sen kunna tillämpa den. (P6)

Det fanns också medvetenhet bland lärarna om de etiska svårigheterna inom yrket, förekomsten av etiska dilemman och risken för moralisk stress. Till exempel menade lärare P4:

Man kan ju också bli utsatt för så kallad etisk stress i sin yrkesroll, att man borde för djurets bästa göra så eller så, men det finns andra typer av förväntningar kanske och att man kan då bli satt i ganska svåra etiska situationer. Och ju mer man har liksom jobbat med de här begreppen och ju mer man [själv] har bearbetat desto lättare tror jag det blir att man kan klara av såna här svåra etiska situationer. (P4)

Tre lärare nämnde specifikt behovet av att ha hunnit diskutera och reflektera kring etiska frågor inför tillfällena då man måste ta snabba beslut. P3 kommenterade:

”För de situationerna kommer man ställas inför och har man inte tränat på det, då blir det ju en stressituation också”.

Några lärare menade att ett syfte med etikundervisning på veterinärprogrammet är att hitta vilken typ av arbete som är kompatibelt med studentens djursyn. Till exempel ansåg P1 att ”alla [studenter] ska ha någon slags inställning till att vi har djur och varför vi har djur”. Medan deltagare P7 kommenterade:

Syftet [med djuretikundervisning på veterinärprogrammet] är att förstå problemställningen och också att kunna orientera sig då som veterinärstudent ’vad det är jag vill göra med min utbildning...’ [...] Det har ju betydelse hur man ser på djuretik [för]... vad man till slut beslutar sig för att jobba med. (P7)

Bara enstaka lärare kommenterade direkt veterinärens roll som förespråkare för djurens välfärd som anledning till undervisning i djuretik och etiska diskussioner på veterinärprogrammet. Deltagare P2 menade:

Jag ser ändå oss veterinärer som en så himla viktig yrkesgrupp som verkligen kan föra djurens talan och som kan hjälpa till att föra de här etiska diskussionerna och bidra till samhällsdebatten och att hjälpa till och förbättra välfärden. Och då måste det finnas utrymme även på utbildningen för att få reflektera kring de här sakerna. (P2)

Sammanfattningsvis ansåg deltagare att huvudsaken med etikundervisning på veterinärutbildningen är att förbereda studenter inför yrkeslivet och de olika krav och förväntningar som finns. Vilken del av yrkesrollen som betonades varierade dock.

4.2 Etiska diskussioner på veterinärutbildningen

4.2.1 Öppenhet och respekt i etiska diskussioner

Detta tema belyser hur lärare ser på balansen mellan frihet att uttrycka åsikter, övertygelser och känslor och upprätthållandet av hänsyn i etiska diskussioner.

Öppenhet och respekt var grundläggande för alla deltagare i skapandet av ett fungerande etiskt diskussionsklimat. Till exempel uttryckte P6:

[Diskussionsklimatet] måste vara tillåtande. [...] [Man måste] ge alla möjlighet att komma till tals och så konstatera att det här är olika synsätt. Att det inte är en fråga om att övertyga alla andra, övertala någon eller slå fast vad som är rätt. (P6)

Andra lärare lade mer vikt på känslor och åsikter uppkomna kring etiken. P5 resonerade: ”Man kan aldrig säga att någon har fel när de känner någonting för det är deras känslor”, och P7: ”Jag kan [inte] säga ’så kan du inte tänka’... det är ju inte så utan det är en personlig övertygelse eller en känsla man har”.

Det gick att se en trend av insikt i att öppenhet och respekt ibland kan vara i konflikt och en del deltagare menade att det kan behövas en moderator som gör gränsdragningar så det öppna diskussionsklimatet hålls respektfullt. Lärare P3 diskuterade universitetets roll som ramsättare: ”Jag tror vi ska ha mer diskussioner... [Det] är den enda vägen framåt, att vara väldigt transparanta, ge dem utrymme att prata. Men under väldigt kontrollerade former. ... SLU behöver ändå ha kommandot här” och menade att ”det där är viktigt för att också skapa en trygghet hos alla”.

Samtidigt var det tydligt att lärare såg ett behov av att diskussionsklimatet skulle förbli så fritt som möjligt. P9 konstaterade: ”Är [diskussionsklimatet] väldigt begränsat då får du inte så stor nytta av det”. P2 betonade vikten av att studenterna upplever att det är högt i tak när djuretiska frågor diskuteras: ”Jag tycker det ska finnas... mycket utrymme. Jag tycker att studenterna ska få känna

att de får prata om vad de vill, att de ska få känna och tycka vad de vill och att det ska vara ett öppet diskussionsklimat”.

Sammantaget satte lärare värde på både öppenhet och respekt som delar av ett etiskt diskussionsklimat samtidigt som dessa två målbilder ibland ansågs kunna vara motstridiga.

4.2.2 Obekväma lärare undviker etiska diskussioner

Detta tema innefattar deltagares syn på anledningar till att lärare kan vara obekväma i etiska diskussioner med studenter och hur detta skulle kunna förbättras.

Alla utom en av de tillfrågade deltagarna upplevde att inte alla lärare på veterinärutbildningen känner sig bekväma att diskutera etiska frågor med studenterna. Bakomliggande orsak till den upplevda känslan av obekvämheter varierade. Ungefär två tredjedelar av deltagarna ansåg att grunden kan finnas i ovana och brist på utbildning inom området. En annan bakomliggande orsak som nämndes av några deltagare var lärarens tveksamhet kring sin egen ståndpunkt och ett obehag av känslan att bli ifrågasatt. P4 menade att:

[Traditioner] kanske kan komma upp [i den etiska diskussionen]... Hur djuren brukar hållas och som studenterna då kanske kan ifrågasätta och man själv som lärare har kanske accepterat det här, tycker det är 'normalt' eller vad man ska säga och känner kanske att man till viss del då behöver försvara detta, fast det inte är något som man själv har egentligen konstruerat från början. (P4)

På ett liknande sätt resonerade deltagare P11 när det gäller orsaker till att lärare kan känna sig obekväma i etiska diskussioner:

[Läraren har] inte själv utmanat sin etiska kompass någon gång. [...] Kommer det då någon som har en annan verklighet och en annan moralisk kompass och kanske ett annat etiskt synsätt... [och] man själv aldrig har behövt utmana sig själv så är det ju jättejobbigt att bli utmanad av någon utifrån. För då blir det ju mer kanske ett ifrågasättande av en själv som människa. (P11)

Ytterligare en grund till obehag var en känsla av otillräcklighet när det kommer till att leda etiska diskussioner och svårigheten att hålla sig neutral. Till exempel menade P2 att det inte är lätt trots en villighet att diskutera etiska frågor: ”[Att hålla mig neutral] tycker jag nästan är det svåraste. [...] Jag försöker att inte låta min åsikt eller mina värderingar skina igenom för att det inte ska se ut som att 'det här är det rätta'”.

P5 poängterade att etik är något som skapar känslor och att det är en anledning att etiska diskussioner kan ses som jobbiga: ”Jag är ibland lite obekväma med [att diskutera etik] för att man inte vill förolämpa någons känslor och åsikter. Så det är ju ett svårt ämne att diskutera, just för att det handlar om ens känslor också”. Denna aspekt lyftes också som en svårighet av P1 som menade att etik som en del av undervisningen innebar att ”hantera de känslor som studenter [har]”. P1 menade

de att huruvida studenter känner sig manade att diskutera djuretiska frågor delvis beror på om läraren är ”tillräckligt empatisk och lyssnar och känner”.

Av de tillfrågade deltagarna uppgav alla utom en att de tycker det är viktigt att lärare kan diskutera djuretiska frågor med studenterna. Det förslag på stöd till obekväma lärare som främst nämndes var fortbildning och att göra etiska diskussioner till en vana. Till exempel resonerade P2 att ett sätt att stötta lärare som tycker det är jobbigt att diskutera etik skulle vara: ”Att man tränar på att diskutera med andra lärare till exempel. [...] Bara att man får lite känna på hur det är att förklara olika perspektiv [och] bemöta andra perspektiv på ett bra sätt”. Andra sätt att hantera osäkerhet inkluderade att ta stöd från kollegor. Deltagare P8 menade att lärare som känner sig obekväma med specifika etiska frågor kan vända sig till sina kollegor för stöd eftersom: ”En sån otrygghet kan ju ligga i att det är en diskussion om ett djurslag eller en situation som man inte själv känner sig som expert på”.

Sammanfattningsvis upplevde deltagare att alla lärare inte är bekväma med att delta i etiska diskussioner med studenter trots att det är viktigt. Detta uppfattades kunna bero på såväl okunskap om etik som ovana att hantera motstridiga övertygelser, känslor och åsikter.

4.2.3 Bristande respekt orsakar ett försvårat diskussionsklimat

Detta tema reflekterar deltagares syn på otillräcklig hänsyn för andras övertygelser, åsikter och känslor som en barriär för etiska diskussioner.

Deltagarna ansåg bristande respekt vara ett hot mot ett hälsosamt etiskt diskussionsklimat. En del lärare uppfattade främst studenter som ursprunget för den bristande respekten, medan andra fokuserade på den kultur som de menade råder på veterinärutbildningen.

Ungefär hälften av lärarna diskuterade oenighet mellan studenter som ursprung till spänningar i diskussionsklimatet. Två deltagare påpekade problematik med tongivande studenter av radikal etisk syn som ett orosmoment. P4 menade:

[Det har förekommit att det antagits] en eller kanske några få av nyantagna studenter som har haft en väldigt... stark syn på djurhållning, på människans rätt att överhuvudtaget så att säga bestämma över djuren kanske, alltså lite mer djurrättsaktivisttankegångar om man ska generalisera. [...] Och det har ju kunnat skapa en ganska svår situation för att... vissa av de här personerna har varit väldigt högljudda och andra har då inte fått en chans att säga sitt hjärtats mening så att säga. Så det har blivit [ett] väldigt svårt diskussionsklimat för några årskurser. (P4)

Deltagare P3 såg också beteendet hos en del studenter som problematiskt:

Vi måste ju tillåta alla [etiska] synpunkter, åsikter eller liksom värderingar... och man kan ju tycka och tänka och känna i min värld vad man vill så länge man gör det man ska för att klara kursmålen för annars kan man inte bli veterinär. [...] Så det är ju inte det man har inom sig som jag ser som problematiskt utan det är ju beteendet. Om man...

utifrån sina värderingar anser sig ha rätt att bete sig på ett visst sätt som stör... övriga studenter, lärare, undervisningen, då är det ett problem. ...då måste SLU sätta stopp. (P3)

Ungefär en fjärdedel av deltagarna betonade att studenter kan visa oförståelse för att andra studenter upplever vissa utbildningsmoment som etiskt svåra. P9 kommenterade till exempel att lärare upplevt att de "får försöka vara med och styra ganska mycket för att verkligen vissa tycker ju att det är jättejobbigt, men att det ska finnas en acceptans för det [bland studenterna i gruppen]".

Ungefär en tredjedel av lärarna beskrev en kultur inom veterinärutbildningen som försvårar möjligheten till ett öppet och respektfullt diskussionsklimat. Bland annat kommenterade två av deltagarna universitetets hantering av en debattartikel som skrevs av en veterinärstudent. Deltagare P2 berättade om upplevelsen av att vissa studenter inte är välkomna på veterinärprogrammet:

Jag har också hört vissa lärare säga att veganer till exempel inte har något att göra på veterinärprogrammet och en sån inställning tycker jag blir superproblematisk för det gör att vissa studenter inte känner sig välkomna på programmet. Och att man kanske inte alltid vågar ställa frågor eller fundera öppet kring de här sakerna för att det finns lärare, som ändå är auktoriteter, som man vet inte ser så väl på den typen av frågor eller den typen av studenter. (P2)

Vidare fanns det upplevelser av att djursynen på utbildningen är förutbestämd och att detta gör att det inte är tillräckligt högt i tak för etiska diskussioner. Till exempel uttryckte P11: "Jag tycker att det finns någon form av konsensus från toppen som genomsyrar hela organisationen ner till botten att 'det är den här synen på djur vi har i Sverige... och vill man bli veterinär så är det så och det får man finna sig i'". P9 betonade kopplingen mellan en specifik djursyn och veterinäryrket och hur det påverkar diskussionsklimatet på utbildningen: "Hur mycket påverkar förväntningarna för vad du ska göra i din framtida yrkesroll vad man 'får ha för åsikter', om jag sätter citationstecken på det, redan som student [diskussionsklimatet]?" Läraren menade att:

[Det är en utmaning] att få klimatet så pass öppet och försöka få bort de här förväntningarna på att 'så här gör man ju... du måste tycka det är okej' eller 'så här håller man den här typen av djur' eller 'så här tränar man den här typen av djur' eller vad det än är så finns det massa förutfattade meningar om det som man, tror jag, måste passa sig för att låta dem bromsa diskussionerna och vidga vyerna. [...] Bara för att vi har gjort så i 10, 20, 30 år [är] det kanske inte rätt. (P9)

Uppfattningen om att kulturen på utbildningen inte erkänner situationer som etiskt svåra fanns hos flera deltagare. Bland annat kommenterade P5: "Det kan nog vara lite bristande respekt för att man känner olika i olika situationer på utbildningen... Man måste bli bemött med respekt och tas på allvar när man tar upp något som

man själv känner är jobbigt”. Läraren menade att bristande respekt kan förekomma från undervisande personals håll:

... det är inte alltid [menat så] och det är inte alltid [tydligt uttalat] utan det kanske är mer i ton, hur man säger saker. [...] [Om man är] lite avtrubbad för... att det skulle finnas etiska tveksamheter [kring något man gör kanske man] tycker att det är löjligt att någon känner [att situationen är hemsk]. Då kan det ju vara lite svårt att inte lysa igenom... [för] vissa med lite mer krassa åsikter kring hur djur hålls och behandlas och kanske många gånger mer realistiska synvinklar på det. För att de lever i den värld vi lever i idag och de vet att det är så här det är och 'det här är inte en av de värsta sakerna, det här är en av petitesse-grejjerna i den här produktionen, nu är du fånig'. (P5)

Ungefär en fjärdedel av deltagarna nämnde också den spänning som kan finnas mellan anställda på utbildningen som en källa till ett försvårat diskussionsklimat. Till exempel beskrev P5:

Det är ju inte konstigt att det ibland förekommer individuella åsiktsskillnader om vad som är etiskt okej, jag har absolut hört om och själv varit med om situationer där stämningen blivit dålig mellan anställda på grund av det. Jag tror nog att det kan förekomma att anställda känner att de inte vill ifrågasätta, för att undvika dålig stämning, även när man känner att man kanske borde hantera situationen annorlunda för djurets skull. (P5)

P3 alluderade också på spänningar inom universitetet när det gäller en del etiska frågor men kommenterade: ”Jag hoppas att man vågar ta i de frågorna som till och med kan kännas lite känsliga i huset. Men att vi inte undviker det utan att vi vågar, för studenternas skull”.

Sammantaget var deltagarna överens om att brist på respekt genererar ett svårare diskussionsklimat, men det fanns olika synsätt på var respektlösheten har sitt ursprung.

4.2.4 Studentens makt att förändra

Detta tema belyser deltagares syn på att studenter kan påverka både veterinärbildningen och veterinärkåren i egenskap av etiskt tänkande individer. Lärare kunde ses associera etikundervisning och utrymme till etiska diskussioner med studenternas möjligheter att inverka på den rådande kulturen, och detta kunde i sin tur ses både som positivt och som oroväckande.

Deltagare ansåg att studenter med fullgoda etiska förmågor kan bidra till ett tolerant diskussionsklimat inom professionen. Till exempel menade P3:

Jag upplever [djuretiken] som... 'elefanten i rummet' i vissa sammanhang när veterinärer på olika sätt träffas... Förhoppningsvis kan då våra veterinärstudenter gå ut och våga ta tag i den här [frågan] som ibland känns lite tabu. (P3)

Ett tolerant diskussionsklimat beskrevs vidare kunna hjälpa kåren att följa med i den ständigt föränderliga synen på djur och användning av djur i samhället. Bland annat beskrev lärare P9 studenternas inflytande i denna bemärkelse som positiv:

Det är jätteviktigt att det kommer de som är lite mer oförstörda och oluttrade och kanske har lite nya tankar om saker. Det är ju så hela tiden kåren kan utvecklas och växa. [...] När du har hamnat lite mer fast så kan diskussionerna verkligen stärka alla som blir involverade i dem som är äldre också för att då utmanas du i dina åsikter. 'Det här har jag bestämt mig för någon gång men är det fortfarande relevant eller borde jag tänka om?'. (P9)

Ungefär en tredjedel av deltagarna beskrev förekomst av en upplevd oro kring hur veterinärstudenter kan påverka såväl veterinäryrket som samhällets bild av detta. P1 berättade om att vissa etiska diskussioner kanske begränsas eller undviks för att "man inte vill starta något uppror". Deltagare P2 kommenterade:

Men sen vet jag ju också att det finns vissa grupper i alla fall av lärare som... inte bara tycker att det är bra om studenterna får alldeles för mycket rum och reflektera och fundera kring [djuretiska] frågor. [...] De [lärare] som tycker... att det inte riktigt ingår i vårt uppdrag att ifrågasätta och ändra... Det blir väldigt jobbigt om hela veterinärkåren kommer ut och ifrågasätter all typ av djurhållning och då tror jag att... det blir lite jobbigt att ge för mycket utrymme för de diskussionerna. [...] Det finns i alla fall gränser för vad man vill att studenterna ska diskutera [djuretiskt]. ...det är många som inte tycker det är önskvärt att studenterna diskuterar vad som helst och reflekterar kring vad som helst. (P2)

Denna syn på veterinärstudenter som negativt påverkar allmänhetens bild av professionen speglas även i ett svar från P9, som också gör skillnad på ett fritt diskussionsklimat inom respektive utom universitetet:

Det finns fortfarande en rädsla för att vi ska uppfattas som ett gäng djurrättsaktivister som alla kommer komma ut och vara arga på alla bönder vi möter. ...om jag ska generalisera så tror jag att... det finns en obekvämhets kring att kritisera för mycket någonting som... många veterinärer har som levebröd. [...] Så att jag skulle kunna tänka att om du skulle gå väldigt hårt speciellt utanför universitetet med såna frågor, så tror jag att du skulle kunna få kritik både från universitet och från andra studenter. (P9)

Liksom i föregående tema speglas motsatser också här. Även om lärare såg veterinärstudenternas etiska reflektion som något som påverkar utbildningen och yrket fanns det inte konsensus om detta anses positivt eller negativt.

4.2.5 Etiska diskussioner i praktiken

Detta tema beskriver deltagares syn på etiska diskussioner som genomsyrar en större del av veterinärutbildningen i stället för att endast vara bundna till specifika etikmoment.

Alla tillfrågade deltagare kunde se fördelar med att låta djuretik och etiska diskussioner bli del av fler av utbildningens moment. Tydligast var trenden att lärare ser ett samband mellan klinisk verksamhet och etiska diskussioner. Att ha etiska diskussioner i praktiska moment med djurkontakt kunde utgöra möjlighet att motivera och engagera studenter. Till exempel uttryckte P3: ”Jag tror generellt att kan man koppla den här djuretiska undervisningen till väldigt verklighetstroga situationer [så] tror jag man både motiverar studenterna och kommer längst i själva inläringen och reflektionen och mognaden”.

Etiska diskussioner som genomsyrar en större del av undervisningen ansågs också kunna normalisera etiska diskussioner. P10 kommenterade att ”det kanske blir lite mer lätt att våga diskutera [etik] och att komma sig för att diskutera det också”. P10 resonerade dock också att det kan vara svårt att hitta tid till det i resten av undervisningen och att det då blir en svårighet att balansera viljan att få in mer djuretiska diskussioner med att upprätthålla kvaliteten: ”Det är klart att det är bättre att [diskutera djuretik] än att inte göra det alls och samtidigt tänker jag att om man väl ska göra det så kanske man också ska göra det med eftertanke och så att det inte heller blir jäktat”.

Tidsbristen är någonting som de flesta lärare såg som en utmaning. Trots detta menade ungefär hälften av deltagarna att etiken borde få ta plats i kliniken. Till exempel uttryckte deltagare P11:

Jag hade nog velat att [etiska diskussioner] kanske lyftes in mer på kliniken. Att man inte alltid måste ha en rond om det medicinska utan man kan faktiskt ha en rond om mer det etiska. [...] Men jag tycker inte det ska hänga på den individuella läraren utan det måste också vara utbildningsmoment som återkommer, tycker jag. Och att det får ta den platsen och också... framför allt under kliniken, någon form av regelbundenhet i debriefing... att man gör någon halvhalt nu och då. Jag vet inte om man ska ha studentombudsmän på något sätt, alltså att det finns lärare som är mer dedikerade för att ha den typen av diskussioner. Och att [diskussionerna] inte nödvändigtvis behöver ligga under undervisningstid utan [på undervisningsfri tid] skulle man då kunna ha någon form av ombudsmansträffar med studenter där man liksom kan diskutera specifika fall och så är det helt frivilligt. [...] Det kan väl vara ett första steg, eftersom allting är så här 'det finns inte tid för någonting'. Det finns ju knappt tid för undervisningen liksom. (P11)

P11 menade att etiska diskussioner måste få ta en plats på veterinärutbildningen men att i ett program med bristfällig tidstillgång kanske det behöver läggas utanför obligatoriska moment. Samtidigt hade P11 fått återkoppling från studenter som vill ha mer etik inom kliniken. Ungefär en fjärdedel av lärarna instämde med att informella diskussioner som är upp till den enskilda läraren inte är att föredra. I stället fanns tankar om specifikt schemalagd tid i anslutning till klinik och praktiska moment med djurkontakt. P2 kommenterade detta men även att det krävs en viss miljö för att möjliggöra en bra diskussion:

Jag tror att det kan finnas en poäng med att ha det schemalagt [och inte bara informellt under hela utbildningen]. Dels för att... vissa lärare kanske inte är helt bekväma med att ha de här diskussionerna och då blir det kanske inte särskilt bra diskussioner... och ibland kanske det inte alltid går heller att ha de här diskussionerna... till exempel där studenter gärna vill ställa sig i stallet och prata om de här sakerna. Jag vill prata om de här grejerna men det kanske inte alltid är 'the time and the place'. Det kanske är bättre att säga 'Det här är jätte viktigt. Kom ihåg det där. Ta med dig den så pratar vi om det sen vid ett senare tillfälle.' [...] Det ska på något sätt finnas schemalagd tid [när studenterna har varit på klinik eller gårdsbesök]... som är till för bara de här frågorna. Och där studenterna ska känna att 'Nu är det fritt fram! Nu kan ni prata om de här grejerna och vi ska diskutera dem på ett konstruktivt sätt'. Det tror jag är supersnyttigt! (P2)

Sammanfattningsvis hade lärare en främst positiv bild av etiska diskussioner som del av andra moment än ren etikundervisning inom veterinärutbildningen, framför allt i anslutning till situationer där studenter har kontakt med djur.

4.2.6 Etiska dilemman och etiska diskussioner

Det här temat speglar lärares syn på etiska diskussioner i samband med tillfällen som studenter skulle kunna uppleva som etiska dilemman.

Ungefär 80 % av de tillfrågade lärarna ansåg att diskussioner av moraliskt svåra situationer och etiskt komplicerade frågor kan vara verktyg för att både hantera och förebygga moralisk stress hos studenter. Till exempel uttryckte P7: "Det finns ingen annan väg att gå än att diskutera det öppet och försöka att stödja varandra, och få en förståelse som gör att studenterna känner sig tryggare". P10 menade som enda lärare att även om diskussion av etiska frågor generellt är till hjälp för studenter och kan fungera som ett stöd för dem finns det också en risk att "man blir mer medveten om att det finns dilemman än vad man var tidigare, och då kanske känner större moralisk stress också".

Ungefär hälften av lärarna uttryckte att förberedelse med diskussioner inför moment som kan upplevas som etiskt svåra skulle kunna mildra det obehag studenten känner. Till exempel berättade P9 om sin tid på utbildningen, då studenter plötsligt kunde få höra under ett praktiskt moment "i dag ska vi bulta en ko" och kommenterade:

Det var ingenting som du hade hunnit fundera på så mycket eller diskutera eller nöta i tanken bara innan. [...] Det skulle kunna finnas mycket värde i [diskussioner innan etiskt svåra moment] tror jag, för att göra det lättare. (P9)

P11 diskuterade studenters behov av ett öppet diskussionsklimat för etiska frågor som genomsyrar hela utbildningen, för att studenterna ska få hjälp att hantera moraliska dilemman: "Jag tycker att om det inte har blivit bättre sen min tid så är det ju verkligen ett stort hål... Det var flera i min kurs som hoppade av för att de mådde så dåligt av den etiska moraliska stressen. Vilket ju är anskrämligt".

Etiska diskussioner ansågs av de flesta tillfrågade deltagarna vara en tillgång i hantering av moraliskt svåra situationer för studenten. P3 ifrågasatte dock om det alltid är till nytta i tillfällen då det finns oenighet inom studentgruppen:

Gör [etiska diskussioner] situationen ännu mer uppeldad? Vår erfarenhet är att det är så himla individuellt och det är väl en av de stora utmaningarna. För en del [studenter] vill prata väldigt mycket etik och... blir lite tillfredsställda då i [en kritisk situation] om de får diskutera, medan vissa kanske blir nästan lite 'provocerade' av att vi lägger tid på det och tycker att 'nu tar vi tid från annat...' (P3)

P2 kommenterade i stället att ovilja från lärares sida att föra etiska diskussioner kan skapa mycket frustration och att diskussionerna ändå kommer föras bland studenterna men då med sämre utfall:

[Studenterna] kommer ändå behöva få utlopp för det här och få prata om de här sakerna. Och jag upplevde i min klass att det blev väldigt polariserat. Att det fanns vissa studenter som inte alls tyckte det var något etiskt problematiskt med vissa typer av djurhållning medan vissa tyckte det och ville prata om det väldigt mycket och det... blev inte alltid ett jättebra diskussionsklimat. Och jag tror att hade vi fått mer utrymme i klassrummet lärarlett där någon hade kunnat hjälpa oss att se varandras perspektiv så hade det blivit en så mycket bättre diskussion... (P2)

Sammantaget visade lärarna en uppfattning om att etiska diskussioner kan vara ett verktyg för att både förebygga och hantera moralisk stress hos studenter.

4.3 Studentens djursyn och etiska dilemman

4.3.1 Studentens föränderliga djursyn

Det här temat innefattar deltagares uppfattning om veterinärstudenters djursyn och hur den formas under tiden på utbildningen.

Alla de tillfrågade deltagarna såg djursyn som någonting som kan förändras och som kan påverkas av tiden på utbildningen. Ungefär en tredjedel av deltagarna diskuterade kring att även om djursynen kan påverkas under tiden på utbildningen är det inte givet om och i så fall hur det sker. P3 beskrev tiden på utbildningen som en mognadsprocess för studenten där "många går från den här kanske ibland lite svart-vitare synen till en mer nyanserad syn på djur och etik". P11 menade att utbildningen innebär möjlighet för studenten att utmanas och se olika perspektiv och att man "får upp ögonen för vilka värderingar man själv egentligen har", och diskuterade vidare:

Jag tror det är väldigt individuellt [om djursynen ändras] och har mycket att göra med hur mycket har man sett innan, hur mycket djur har man haft i sitt liv innan, hur mycket har man behövt reflektera över såna frågor överhuvudtaget innan. Så är man lite mer 'tabula rasa' från början när man kommer in så kommer man såklart formas mycket,

mycket mer än om man kommer in och har en väldigt tydlig moralisk kompass när det gäller djur sen tidigare. (P11)

Alla tillfrågade lärare höll också med om att kunskap om djurslag påverkar djursynen. Även den kulturella synen på djur och den djurhållning vi har i vårt samhälle nämndes av en del deltagare som faktorer som influerar studenternas djursyn. Lärare och andra studenter ansågs också kunna påverka en students syn på djur. Bland annat uttryckte deltagare P10:

Dels tänker jag att man lär sig andra saker om djuren än vad man kanske kunde innan. Att även om man har haft djurintresse så när man lär sig om de medicinska bitarna så kanske det ändrar ens syn på djur. Men också [att man] ändå kanske blir påverkad av lärares syn, till exempel, på djur. Eller andra studenter i klassen och så vidare, som kanske har annorlunda syn. (P10)

Lärare som ansåg att kunskap om djuren påverkar djursynen menade också att hur mycket studenten kan om ett djurs emotionella och kognitiva förmågor inverkar på djursynen. Detta influerar då även vad man bedömer vara etiskt acceptabelt att utsätta djuret för. P5 kommenterade sin ändrade syn på grisar under tiden på utbildningen och på liknande sätt menade en annan lärare:

[Kunskap om djurs emotionella och kognitiva förmågor] gör att man får en större empati för [djuren], en större vilja att smärtlindra dem adekvat, se till att de inte blir stressade i onödan. [...] Om du har umgåtts lite mer nära grisar till exempel och insett vilka intelligenta varelser de är, hur lekfulla de är om de kommer in i bra miljö och så vidare så är det ju ganska många som sen börjar fundera på i alla fall vilken typ av griskött man kanske ska äta. [...] När du också får en insikt i hur mycket de förstår och känner... då skulle nog många fundera på hur vi bedövar inför slakt och så där på grissidan. (P9)

Alla tillfrågade lärare utom en ansåg att medvetenhet om djurs inre känsloliv är generellt utbredd. Deltagare P11 kommenterade på en upplevd brist gällande kunskap om djurs emotionella och kognitiva förmågor på veterinärutbildningen:

Där släpar det ju efter pinsamt mycket på veterinärutbildningen... alltså den forskningen är ju ljusår framför veterinäryrket där fortfarande i vissa kretsar djur ses i princip som någon form av reflexmaskiner... men det är som att det är så resistent inom veterinärmedicinen. [...] Om man börjar se djur som subjekt och djur som att de inte bara har reflexer utan de har också... känslor och en upplevelse av sin tillvaro så måste man agera på det. [...] Barn på 70-talet... upplevde inte smärta utan de hade 'nociceptiva reaktioner' och det säger vissa fortfarande om djur. Eller att 'ja, ja men grisar ska skrika när man hanterar dem för grisar är ju hysteriska', men har man haft en sällskapsgris eller träffat en sällskapsgris så skriker ju inte grisar, det är inte en del av deras naturliga beteende, de skriker för att de är rädda och stressade. [...] Jag tror att konsekvenserna av att se djur som subjekt... är ganska omfattande. [...] För barn... har inte samma kognitiva förmågor som en vuxen men det betyder inte att vi kan göra vad som helst, och har man den tanken [om djur] då kan man inte heller göra sitt jobb lika enkelt. Och då blir det jobbigt om man är van att tvinga djur till saker, för att man tänker att det inte gör någonting. Det gör ingen skada. (P11)

Sammanfattningsvis såg lärare på studenters djursyn som någonting som kan formas och som påverkas av flera faktorer, bland annat kunskap om djurhållning och djurs kännandeförmåga.

4.3.2 Studentens djursyn och etiskt obehag

Detta tema beskriver vilket samband lärare ser mellan studentens djursyn och upplevelsen av moralisk stress på veterinärutbildningen.

Deltagare uppfattade ett samband mellan en students djursyn, etiska övertygelser och de eventuella etiska dilemman denna kan uppleva på veterinärutbildningen. Till exempel fanns det en tydlig trend som visade en uppfattning om att viss djursyn är svår att kombinera med veterinärutbildningen. Lärare P6 uttryckte:

Är man strikt vegan och negativ till allt användande av djur så blir... nästan allt vi gör inklusive sällskapsdjuren... en utmaning för de egna värderingarna. [...] Man ska inte förutsätta någonting men om man inte accepterar att människan överhuvudtaget håller djur så är det ju väldigt svårt att bli veterinär för vad ska man faktiskt göra det till och varför? (P6)

Synen på att alla etiska synsätt inte är kompatibla med den djurhållning studenter möter på veterinärutbildningen sågs även hos andra lärare, till exempel P5: "Det finns ju de som... är ganska mycket åt djurrättshållet som faktiskt ändå går kvar hela utbildningen och de kan jag nog tänka mig, och även se ibland, att de tycker det är jobbigt när de känner att 'det här är inte en bra djurhållning'".

Alla lärare utom en kunde ge exempel på tillfällen under veterinärutbildningen då en student skulle kunna behöva agera mot sin egen etiska övertygelse. Många av de etiska dilemman som nämndes var obligatoriska moment men kunde också innefatta moment som är starkt rekommenderade. Bland de moment som angavs kunna vara etiska dilemman och eventuellt ge upphov till moralisk stress fanns dissektioner inom de prekliniska åren på utbildningen men betydligt fler exempel handlade om den kliniska delen. Bland annat kommenterades behandlingar, avlivningar och gårdsbesök. Till exempel berättade P5: "Grisundervisningen är väl inte alltid etiskt jättekul, kände jag, på grund av hur grisar hålls. Kanske lite samma med fjäderfä, men det har vi ju nästan ingen praktisk undervisning i så att det blir inte så många situationer där" men även att "man måste avhorna och kastrera [kalvar] under utbildningen och... det är ju ingrepp på friska djur och jag vet att jag tyckte det var jobbigt att bränna... [för] att det känns inte snällt".

Deltagare P11 antydde att moralisk stress kan förekomma både som följd av en annorlunda djursyn och som följd av att den etiskt svåra situationen inte erkänns:

På [veterinär]utbildningen tror jag att man kan uppleva väldigt mycket moralisk stress om man inte har den synen på djur som då programmet eller individuella lärare har. Och att det finns inte förståelse för att det kanske är vissa moment som man mår dåligt av att utföra, om man tvingas utföra saker som man själv inte tycker är etiskt okej. Och det

finns inget skyddsnät för det, så att om en student tycker att någonting är jobbigt så är det bara så här 'ja, ja, det här måste du göra, annars får du inte bli veterinär'. Och det gäller ju allt. Jag menar ute på kliniken, om man tänker på smådjur, så har ju studenterna ingen makt överhuvudtaget över vad som händer med patienterna. Så att de kan känna själva att 'det här hade varit min moraliska etiska kompass, jag hade valt den här vägen' och sen så kanske de behöver stå bredvid och lyssna på en lärare som inte ens nämner det alternativet för djurägaren. Och det blir ju jättejobbigt, för de har inget mandat... de har ingen bestämmanderätt överhuvudtaget men måste ändå stå med och på något sätt skriva under på någonting som kanske inte är i enlighet med deras etiska kompass. Och det tänker jag åt båda håll, antingen att ett djur som kanske är friskt och kommer in för en bekvämlighetsavlivning eller att det är en djurägare som kommer in med ett jättesjukt djur och man kanske känner att 'men det här djuret borde bara få somna in. Hur kan man utsätta det här djuret för det här förlängda lidandet med jättedålig prognos?'. (P11)

Som kontrast till det obehag P11 ansåg att studenter kan uppleva till följd av sin maktlöshet menade P5 att det finns ett skydd mot moralisk stress när man inte har möjlighet att vara den beslutsfattande:

Det är klart att det kan vara jobbigt [att agera mot sina etiska värderingar] och som sagt tror jag att etisk stress är en stor del i yrkeslivet av den stress man har. ...det var inte samma grej när man gick på utbildningen för att då var det inte jag som tog beslutet. Då kunde man i huvudet lägga det här ansvaret [på någon annan], '... jag säger inte att vi ska [göra] det här nu, utan jag bara gör som jag blivit tillsagd'. [...] Men hur bra man är på att göra det, det är väl olika. (P5)

När det gällde studenternas inställning till den obligatoriska slakteriviselsen på veterinärutbildningen var ett uttalande från P7 representativt för de flesta deltagande lärare: "Jag tror att slakteriutbildningen är en av de punkterna som kan vara svåra". P3 kommenterade det upplevda behov studenter har av att prata om etik i samband med slakteriundervisningen:

Vi människor dödar ett djur... och det är ju en väldigt kraftfull handling och då faller det sig på något sätt naturligt att fundera kring [etiken]. Och hade det varit en människa hade det ju varit så uppenbart oetiskt och olagligt och kriminaliserat... (P3)

Slakteriundervisningen var också ett ämne som kom upp när lärare diskuterade att en del studenter inte verkar vara beredda på den djursyn och den djurhållning de möter när de kommer in på veterinärprogrammet. Bland annat kommenterade deltagare P7:

Veterinärerna har en historiskt viktig roll när det gäller livsmedelssäkerhetsarbetet framför allt då på animalier och i slakterierna och det är väl kanske om det är så att studenterna inte riktigt förstår det när de söker sin utbildning, det vet jag inte, men det gör ju att... när slakteriutbildningen kommer kan [den] vara kanske lite chockartad för vissa. (P7)

Lärare P5 berättade om sin egen upplevelse som ny student:

”[Veterinärutbildningen] öppnade mina ögon för mycket av de etiska dilemman kring hur... djur hålls i världen framför allt och i Sverige”. Detta var något flera lärare kommenterade och P4 resonerade att det kan vara en orsak till moraliskt obehag hos studenter:

Jag tänker att för vissa, och egentligen för ganska många, nya studenter så är man kanske till exempel inte egentligen medveten om riktigt hur vi håller våra produktionsdjur. ... [det är] bitar där som kanske till viss del kan vara jobbiga och kanske nästan en liten chock i början när man ser vissa delar av djurhållningen. Och där tror jag att det kan vara en typisk situation när det blir en, ja en etisk stress kring 'stämmer det här verkligen med mina egna värderingar? Kan jag stå bakom det här? Kan jag som veterinär då framåt... acceptera att grundnivån är att man håller dem då på ett visst sätt?' till exempel. (P4)

Sammanfattningsvis såg deltagare samband mellan en djursyn som är mer restriktiv till användning av djur och upplevelsen av etiskt obehag på utbildningen. Viss djursyn kunde ses som svår att kombinera med veterinärmedicin och vissa lärare menade att nya studenter inte är förberedda på den rådande djursynen på veterinärutbildningen.

4.4 Sammanfattning av resultat

Övergripande visar resultatet att djuretik är något som lärare anser vara viktigt och som de uppfattar som viktigt för studenter och samhället. De ser en koppling mellan förståelse för djurs kännandeförmåga och djursyn samt djursyn och vad som kan upplevas som etiska dilemman. Slutligen ser lärarna också generellt en nytta i etiska diskussioner på veterinärutbildningen som ett sätt att hantera etiskt svåra moment och minska eller förebygga moralisk stress hos studenterna.

5. Diskussion

Etikens roll på veterinärutbildningen

Den generella vikt de lärare som deltog i studien fäster vid djuretik varierar. Flera av lärarna upplevde att djuretik blivit allt viktigare på veterinärutbildningen men att det fortfarande är underprioriterat. Även Meijboom (2018) menar att etiska diskussioner fortfarande tycks ha en liten del inom veterinärmedicinen trots det onekliga sambandet mellan ämnena. En möjlighet är alltså att etiken inte är underprioriterad just på veterinärutbildningen utan att det deltagarna i föreliggande studie upplevt återspeglar situationen inom veterinärmedicinen över lag. Vidare har intresset för djurvälstånd ökat i samhället, inte minst ur ett etiskt perspektiv (WOAH 2024) och synen på djurs moraliska status har skiftat (Morgan & McDonald 2007). Detta var något de flesta lärare i den här studien var medvetna om och såg ett samband mellan den ändrade djursynen och kravet på veterinärer som mer kompetenta i etiskt resonerande. Lärarna i den här studien visade också generellt en medvetenhet om moralisk stress som problematik. I FVE:s djurvälståndsstrategi (2022) står som ett mål att minska den stress hos veterinärer som förknippas med etiska dilemman. Moralisk stress angavs av deltagare i föreliggande studie som en anledning till etikundervisning. Informant P4 uttryckte att undervisning i etik kan göra att det lättare att ”klara av såna här svåra etiska situationer”, ett synsätt som delas av majoriteten av deltagarna i en studie av Kipperman *et al.* (2018). Lärarna i föreliggande studie gav anledningar till att etikundervisning på veterinärprogrammet är viktigt som var mycket lika de i studien av Magalhães-Sant’Ana *et al.* (2014). Ett noterbart undantag var att det fanns lärare i föreliggande studie som direkt uttryckte att veterinärens roll som förespråkare för djurens välfärd är en anledning att undervisa i etik på veterinärprogrammet.

Studentens djursyn och etiska dilemman

Deltagare i studien upplevde studentens djursyn som någonting komplicerat men formbart. Bard *et al.* (2010) visade att djursyn är föränderlig, men att de som har mer uttalade synsätt generellt är mindre formbara medan de som är mer neutrala påverkas lättare. Flera deltagare i föreliggande studie hade det perspektivet. Till exempel menade informant P11 att en student som är mer av ett ”blankt papper” när den kommer till veterinärutbildningen kommer formas ”mycket mer än om man kommer in och har en väldigt tydlig moralisk kompass när det gäller djur sen tidigare”. Den kunskap en student har om ett djurslags emotionella och kognitiva förmågor ansågs av de tillfrågade lärarna i studien ha påverkan på djursynen, för vilket det finns stöd i litteraturen (Phillips och McCulloch 2005). Deltagare P11 menade att kunskapen om djurs kognitiva och emotionella förmågor inom veterinäryrket är bristfällig, vilket sågs som ett problem för hur professionen ser på och

hanterar djur. En studie av Dolby & Litster (2019) visade att veterinärstudenter hade en begränsad kunskap om de senaste forskningsfynden om djurs kännande-förmåga, kognition och emotion. Verrinder och Phillips (2014) menar att okunskap om djurs förmågor riskerar att leda till en minskande etisk sensitivitet i djurfrågor. Det finns alltså stöd från litteraturen för viss oro. Alla tillfrågade deltagare i föreliggande studie ansåg också att studenternas djursyn påverkas av erfarenhet av djur och djurhållning. En del lärare såg det som en mognadsprocess mot ett bredare synsätt. Liknande tankar kan ses i andra studier, bland annat skriver Hagelin *et al.* (2000) att större kunskap och mindre fördomsfull syn på djuranvändning orsakade en förändrad djursyn hos veterinärstudenter. Veterinärstudenter har i studier uppvisat en dominerande utilitaristisk syn på djur (Valros & Hänninen 2018; Baptista *et al.* 2024), och Valros & Hänninen (2018) resonerade att det kan bero på att utilitarism är lättare att kombinera med veterinärutbildningen, där de menar att en viss instrumentell syn på djur blir oundviklig. Det har också spekulerats om den som antar en mer instrumentell syn på djur gör det för att hantera moralisk stress (Colombo *et al.* 2016). Sammantaget är det värt att reflektera över vad mognad innebär. Är det som i sammanhanget kallas för mognad nödvändigtvis positivt för studenterna? Måste övergången till ett synsätt som i större utsträckning speglar samhällets syn och det som gör veterinäryrket lättare att hantera vara en förbättring?

Nästan alla lärare i studien kunde identifiera moment som skulle kunna vara moraliskt stressande för studenterna. Det fanns en generell uppfattning om att djursyn påverkar upplevelsen av etiska dilemman och följaktligen moralisk stress, vilket setts i till exempel en studie av Batchelor & McKeegan (2012). Bland annat uttryckte deltagare P11 att studenter på veterinärutbildningen troligtvis kan ”uppleva väldigt mycket moralisk stress om man inte har den synen på djur som då programmet eller individuella lärare har”. I ett examensarbete av Alva Orrenius (2023) uppgav 64 % av veterinärstudenterna från årskurs 5 som svarade på enkäten att de upplevt moralisk stress under det senaste året och detta kunde kopplas till djursynen. Ett intressant fynd i föreliggande studie var att flera lärare antingen direkt uttalade eller antydde att veterinärstudenter inte är beredda på den djursyn och djurhållning de möter på veterinärprogrammet. Till exempel menade deltagare P4 att man som ny student inte nödvändigtvis är ”medveten om riktigt hur vi håller våra produktionsdjur”, vilket kan ge upphov till en moralisk stress. Informant P7 spekulerade i huruvida studenterna är medvetna om veterinärens koppling till slakteriverksamheten när de söker utbildningen. I en studie av Wigham *et al.* (2024) var 31 % av veterinärstudenterna inte medvetna om att de under sin utbildning skulle behöva besöka ett slakteri och författarna rekommenderade att studenterna bör förberedas på detta och liknande moment tidigt i utbildningen eller redan i antagningsprocessen. I litteraturen finns indikationer på att veterinärstudenter har en idealbild av veterinären som någon som prioriterar djurens

intressen och därför bör förberedas på att så inte alltid är fallet i verkligheten (Kipperman *et al.* 2021), eftersom krocken mellan ideal och verklighet kan ge upphov till moralisk stress (Rollin 2011). Det går alltså att ifrågasätta vilken förståelse allmänheten har för veterinärens roll i den del av yrket som handlar om lantbruksdjur. Att tydliggöra detta inte bara för aspirerande veterinärstudenter utan även för allmänheten över lag skulle kunna vara ett sätt att vara transparenta med yrkets ansvarsområden. Det skulle kanske påverka vilka studenter som söker till utbildningen och därför också hur stor andel som upplever moralisk stress. Dock bör betänkas att diversitet i åsikter kan antas bidra till utbyte av tankar och idéer som driver framsteg. Om olika perspektiv inte övervägs kan det finnas en risk att man blir blind för befintliga problem. Därför bör kanske veterinärstudenter som ifrågasätter rådande djurhållning inte ses som en börda för veterinärprofessionen utan snarare som en tillgång.

I studien sågs också genomgående en tanke om att alla etiska perspektiv inte anses lika förenliga med veterinäryrket. Som exempel såg deltagare P6 veterinäryrket som svårt om man är ”strikt vegan och negativ till allt användande av djur”. En deltagare menade att det måste vara nästan omöjligt att gå veterinärutbildningen om man jämnställer ett icke-mänskligt djur med en människa. En annan deltagare uttryckte sig kring slakt: ”hade det varit en människa hade det ju varit så uppenbart oetiskt och olagligt och kriminaliserat” (P3). Hernandez *et al.* (2018) skriver att rättfärdigande av utnyttjande av lantbruksdjur för mänsklig vinning skulle vara komplicerat om de hade en moralisk ställning jämlig med människans.

Etiska diskussioner på veterinärutbildningen

Etiska diskussioner ansågs av de flesta lärare vara grundläggande för att hantera och förebygga moralisk stress hos studenter. I en kultur med vilja och öppenhet för diskussion kan det bildas en stöttande och trygg miljö där medarbetare identifierar och bearbetar moralisk stress (Ashall 2023). En annan fördel med etiska diskussioner som sågs i föreliggande studie var möjligheten för veterinärprofessionen att växa genom reflektion och självvrannsakan. Hernandez *et al.* (2018) menar att veterinärstudenter måste förses med en kulturell miljö som är tolerant för diskussion av djurvälfrågor. Lärarna i föreliggande studie var överens om att ett diskussionsklimat för djuretiska frågor ska vara öppet och respektfullt. Däremot ansågs det kunna behövas moderering för att detta ska upprätthållas. Exakt hur en sådan moderering skulle gå till är oklart, liksom vad respektfullt verkligen innebär. Är det till exempel bristande respekt att ifrågasätta traditioner om det gör andra obekväma? En del lärare ser ett problem med bristande respekt som kan förekomma hos studenter som är högljudda i etiska frågor eller som inte respekterar att andra studenter finner moment obekväma. Andra lärare ifrågasätter i stället om kulturen på veterinärutbildningen är öppen för förändringar och att överväga andra perspektiv. Till exempel berättade en deltagare:

Jag har också hört vissa lärare säga att veganer till exempel inte har något att göra på veterinärprogrammet och en sån inställning tycker jag blir superproblematisk för det gör att vissa studenter inte känner sig välkomna på programmet. Och att man kanske inte alltid vågar ställa frågor eller fundera öppet kring de här frågorna för att det finns lärare, som ändå är auktoriteter, som man vet inte ser så väl på den typen av frågor eller den typen av studenter. (P2)

Vidare nämnde bland andra informant P11 att det finns en avsaknad av "förståelse för att det kanske är vissa moment som man mår dåligt av att utföra". Grunden till denna bristande respekt, menar P5, skulle kunna vara en avtrubbnings orsakad av lång erfarenhet inom veterinäryrket. I litteraturen finns det teorier om att längre tid i arbetet gör veterinärer desensibiliserade för svåra etiska situationer (Kipperman *et al.* 2018). Arluke (2004) resonerar kring att förminskning av studenters obehag i moment där djur skadas skulle kunna bero på en rädsla att öppna upp för kritik, eftersom det finns risk att det oavsiktligt leder till att fler studenter motsätter sig behandlingen av djuren i stället för att oron minskar. Att kringgå etiska frågeställningar för att undvika att studenterna gör "uppror" (P1) skulle kunna visa på likheter med Arlukes (2004) resonemang och i så fall föranleda ett ifrågasättande av denna praktik. Bilden av veterinärkulturen som ovillig att ändras sågs också i en kommentar av deltagare P11 som menade att forskningen om djurs emotioner och kognition är "ljusår framför veterinäryrket där fortfarande i vissa kretsar djur ses i princip som någon form av reflexmaskiner". Detta ansågs kunna bero på att agera på nyare kunskap skulle orsaka en omfattande förändring. Om denna resistens mot ny kunskap inom utvalda områden är medveten skulle det kunna tyda på försök att undvika nödvändigheten av etisk reflektion kring viss praxis.

I denna studie fanns indikationer på upplevd oro för radikala studenter. Till exempel uttryckte informant P9 att det finns rädsla för att "vi ska uppfattas som ett gäng djurrättsaktivister som alla kommer komma ut och vara arga på alla bönder vi möter". I en studie av Dolby & Litster (2019) sågs amerikanska veterinärstudenter som följde AVMA:s syn på såväl djurvälstånd som djurrätt visa oro över att allmänheten skulle förväxla dessa två begrepp. Anledningen var att det skulle finnas risk att intet ont anande individer "become domestic terrorists". Att veterinärer ofta undviker diskussion av djurrätsfrågor med hänvisning till djurvälstånd som veterinärens område (Blackwell & Rollin 2008) kan i det sammanhanget ses som förståeligt. Dock bör en reflektion göras över varför en så negativ bild av djurrätt förekommer inom veterinäryrket och om det verkligen är en fördel att undvika att diskutera det.

Under intervjuernas gång framkom olika förbättringsförslag för etiska diskussioner på utbildningen. Till exempel ansåg de flesta lärare att etiska diskussioner i samband med praktiska moment med djurkontakt är att föredra. Veterinärer som deltog i en studie av Richards *et al.* (2020) menade att det kan vara till studentens fördel att exponeras för etiska dilemman under sin kliniska praktik för att efterföl-

jande diskussion kan medvetandegöra den diversitet av åsikter och värderingar som finns. En studie av Wigham *et al.* (2024) visade att deltagande veterinärstudenter upplevde tillfällena för diskussion som värdefulla inför ett slakteribesök. Diskussioner som förberedelse inför moraliskt svåra moment ansågs även av lärare i föreliggande studie kunna mildra studenters obehag. Som begränsningar för att etiska diskussioner ska genomsyra mer av utbildningen sågs till exempel tidsbrist och att obekväma eller ointresserade lärare kan orsaka undermåliga etiska diskussioner. Att inte alla veterinärer har formell utbildning i etik har setts som en nackdel i informella diskussioner mellan student och veterinär i klinisk miljö (Main *et al.* 2005). I föreliggande studie framgick att det kan förekomma obekvämheter hos lärare i samband med etiska diskussioner med studenter. Detta ansågs kunna bero på till exempel tveksamhet kring sin egen etiska ståndpunkt, rädsla för att bli ifrågasatt och svårighet att kommunicera etiskt. Dessa grunder till obekvämheter är precis vad lärare i studien har angivit som argument för etikutbildning på veterinärprogrammet och därför är det rimligt att den bot de flesta såg var just fortbildning.

Flera lärare menade att man borde avsätta tid i anslutning till praktiska moment med djurkontakt för etiska diskussioner men insåg samtidigt att det inte alltid är möjligt. Deltagare P11 diskuterade i stället att det skulle kunna finnas frivilliga ombudsmansträffar utanför undervisningstid som leddes av lärare ”som är mer dedikerade för att ha den typen av diskussioner”. En del lärare menade att det finns en kultur på utbildningen som inte erkänner etiskt svåra situationer som sådana. Arluke (2004) menar att etiska problem bör diskuteras öppet och att svåra etiska situationer bör erkännas som verkliga moraliska dilemman för att lärare ska hantera den moraliska stressen hos studenter på ett sätt som stödjer dem snarare än förminskar deras oro. Att ha ombudsmansträffar skulle alltså kunna vara ett sätt att göra ett sådant erkännande och ge studenter med behov av etisk reflektion och diskussion utrymme till detta.

Studiens begränsningar

Föreliggande studie är kvalitativ och baserad på semistrukturerade intervjuer vilket innebär att den har en del inneboende begränsningar. För det första är studien baserad på ett litet antal intervjuer kring ett ämne som är väldigt specifikt för en viss plats och en viss tid. Därför är det inte möjligt att generalisera till en större population eller till andra situationer. Anmälan att delta i studien var frivillig och således är deltagarna personer som tycker att det är relevant att lägga tid på att intervjuas för studiens syfte. Det går därför inte att säga någonting om deltagarnas representativitet för lärarpopulationen i stort. I resultatet finns det generellt inte exakta siffror för hur många deltagare som hade en specifik åsikt eller erfarenhet. Målet för studien var inte att kvantifiera deltagarnas uppfattningar och upplevelser utan snarare att få en ökad förståelse för hur lärare på veterinärprogrammet kan se

på djuretik och etiska diskussioner som en del av undervisningen. Alla deltagare är inte citerade lika frekvent i resultatdelen. Det kan bero på att vissa deltagare har diskuterat vissa teman mindre ingående eller att de har givit svar som var mindre relevanta i det sammanhanget. En del citat har också valts bort då deltagarens anonymitet inte kunde upprätthållas.

Det finns en risk att deltagare inte har delgivit sina sanna känslor och åsikter i intervju svaren. Det skulle kunna bero på till exempel ovana att prata om etiska uppfattningar, att etik kan vara ett känsligt ämne eller att intervju situationen upplevdes som obekvämt. För att motverka otrygghet försäkrades deltagarna anonymitet för alla förutom intervjuaren. Vidare är mycket av studiens kvalitet beroende av intervjuguiden (se bilaga 1), intervjuaren och vem som tolkar svaret. Intervjuguiden ska innehålla välformulerade och relevanta frågor. Intervjuarens förmåga att hålla en intervju och ställa fördjupande frågor avgör hur djupa analyserna kan bli. Att koda och utveckla teman innebär att tyda och tolka svaren. Detta kan påverkas mycket av personens perspektiv, förväntningar och fördomar, men medvetenheten om att så är fallet bidrar till en öppenhet för materialet i sig. Metoden innebär dock att olika personer skulle kunna få ut lite olika resultat av samma data. Användning av ett ramverk för analys har bidragit till att strukturera tolkningen och dokumentering av analysprocessen tydliggör hur tolkningar gjorts. I detta fall var det författaren som både skrev intervjuguiden, höll intervjuer och tolkade svaren, medan handledaren var inblandad i framtagandet av guiden, har läst några anonymiserade intervjuer och diskuterat tolkningsfrågor. Viktigt att beakta i förhållande till den aktuella studien är att författaren inte har någon tidigare erfarenhet av kvalitativa semistrukturerade intervjuer och att detta kan antas ha påverkat kvaliteten på såväl intervjuguide som intervjuteknik. För att göra studien så bra som möjligt har författaren lagt mycket tid på förarbete, inklusive pilotintervjuer.

Tematisk analys och kodning tar mycket tid och den stora mängden data gör att det kan vara svårt att prioritera teman utan att förenkla och missa nyanser. Det finns även en risk att övertolka data och tycka sig se kopplingar som det inte finns stöd för. För att motverka detta, har författaren lagt stort fokus på att förhålla sig så neutralt som möjligt till materialet vid tolkning. Vid behov har anonymiserat material delats med handledaren för att få ytterligare perspektiv.

I det här arbetet har såväl tid som omfång varit begränsande i analysen av ett rikt material. Det har inneburit att fokus lagts på att närmare analysera de områden som är presenterade i diskussionen, medan andra aspekter fått stå tillbaka. Till exempel skulle det vara intressant att fördjupa sig i hur lärare ser på känslor i förhållande till etik, framför allt eftersom Kipperman *et al.* (2018) sett att veterinärer i etiska dilemman i större utsträckning använder sig av magkänsla än etiska teorier som stöd för att fatta etiska beslut.

5.1 Slutsats

Studiens resultat tyder på att deltagande lärare generellt är införstådda med betydelsen av djuretik i samhället och att de uppfattar veterinärstudenter som intresserade av djuretiska frågor. Lärarna verkar också se samband mellan studentens djursyn och vilka situationer på veterinärutbildningen som kan uppfattas som etiska dilemman och eventuellt ge upphov till moralisk stress. Studentens djursyn ansågs formbar av kunskap om djur och djurhållning till olika grad beroende på hur djupt rotad attityden var från början. Det ansågs även finnas tydlig koppling mellan djursyn och kunskap om djurs emotionella och kognitiva förmågor. Av speciellt intresse var att flera lärare upplevde att inte alla veterinärstudenter är förberedda på den djursyn som finns på veterinärutbildningen. Detta skulle kunna tyda på att den syn allmänheten har av veterinärens roll och därmed också anledningen till att studenter väljer utbildningen inte stämmer överens med yrkesverkligheten. Det gör det också mindre förvånande att inte alla etiska perspektiv sågs som kompatibla med veterinäryrket. För veterinärstudenter skulle detta kunna leda till att de anpassar sig genom att ändra sina värderingar, eller väljer att avsluta sin utbildning.

Det fanns konsensus bland deltagande lärare att ett etiskt diskussionsklimat måste vara öppet och respektfullt. Vilka utmaningar som ansågs finnas med att upprätthålla ett bra diskussionsklimat varierade dock mellan lärare. En del lärare såg radikala studenter med högljudda åsikter som ett problem medan andra snarare såg en problematisk kultur på veterinärutbildningen som inte tillåter olika perspektiv och motsätter sig förändring.

Vidare såg de flesta lärare fördelar med att låta etiska diskussioner genomsyra en större del av utbildningen, framför allt innan och efter praktiska moment med djurkontakt. De såg även ett behov av att fortbilda lärare i etik för att de ska känna sig trygga i att ha etiska diskussioner med studenter. En mycket intressant förbättringsmöjlighet som erkänner att etiskt svåra situationer förekommer på utbildningen och ger utrymme för att diskutera studenters frågeställningar var ett förslag om träffar som hålls av studentombudsmän.

Slutligen tyder studiens resultat på att det finns anledning att se över kulturen på veterinärutbildningen för att undersöka vad studenterna möter. Vilka värderingar är det egentligen som förmedlas och går situationen att förbättra?

Referenser

- Arluke, A. (2004). The use of dogs in medical and veterinary training: Understanding and approaching student uneasiness. *Journal of Applied Animal Welfare Science*. 7 (3), 197–204. https://doi.org/10.1207/s15327604jaws0703_6
- Ashall, V. (2023). Reducing moral stress in veterinary teams? Evaluating the use of ethical discussion groups in charity veterinary hospitals. *Animals*. 13 (10), 1662. <https://doi.org/10.3390/ani13101662>
- Baptista, C.S., Oliveira, P. & Ribeiro, L. (2024). An exploratory study of students' perceptions on the use of animals in medical and veterinary medical undergraduate education. *Journal of Academic Ethics*. 22 (1), 115–136. <https://doi.org/10.1007/s10805-023-09495-3>
- Bard, K., Knight, S., Vrij, A. & Brandon, D. (2010). Human rights, animal wrongs? Exploring attitudes toward animal use and possibilities for change. *Society & Animals*. 18 (3), 251–272. <https://doi.org/10.1163/156853010X510771>
- Batchelor, C.E.M., Creed, A. & McKeegan, D.E.F. (2015). A preliminary investigation into the moral reasoning abilities of UK veterinarians. *Veterinary Record*. 177 (5), 124–124. <https://doi.org/10.1136/vr.102775>
- Batchelor, C.E.M. & McKeegan, D.E.F. (2012). Survey of the frequency and perceived stressfulness of ethical dilemmas encountered in UK veterinary practice. *Veterinary Record*. 170 (1), 19–19. <https://doi.org/10.1136/vr.100262>
- Beaver, B.V. (2005). Introduction: Animal welfare education, a critical time in veterinary medicine. *Journal of Veterinary Medical Education*. 32 (4), 419–421. <https://doi.org/10.3138/jvme.32.4.419>
- Blackwell, T.E. & Rollin, B.E. (2008). Leading discussions on animal rights. *Journal of the American Veterinary Medical Association*. 233 (6), 868–871. <https://doi.org/10.2460/javma.233.6.868>
- Bratanova, B., Loughnan, S. & Bastian, B. (2011). The effect of categorization as food on the perceived moral standing of animals. *Appetite*. 57 (1), 193–196. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2011.04.020>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 3 (2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brinkmann, S. & Kvale, S. (2018). *Doing Interviews*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781529716665>
- Broom, D.M. (2005). Animal welfare education: Development and prospects. *Journal of Veterinary Medical Education*. 32 (4), 438–441. <https://doi.org/10.3138/jvme.32.4.438>

- Capaldo, T. (2004). The psychological effects on students of using animals in ways that they see as ethically, morally or religiously wrong. *Alternatives to Laboratory Animals*. 32 (1_suppl), 525–531. <https://doi.org/10.1177/026119290403201s85>
- Colombo, E., Pelosi, A. & Prato-Previde, E. (2016). Empathy towards animals and belief in animal-human-continuity in Italian veterinary students. *Animal Welfare*. 25 (2), 275–286. <https://doi.org/10.7120/09627286.25.2.275>
- Cruess, S.R., Cruess, R.L. & Steinert, Y. (2008). Role modelling—making the most of a powerful teaching strategy. *BMJ*. 336 (7646), 718–721. <https://doi.org/10.1136/bmj.39503.757847.BE>
- De Boo, J. & Knight, A. (2005). “Concepts in animal welfare”: A syllabus in animal welfare science and ethics for veterinary schools. *Journal of Veterinary Medical Education*. 32 (4), 451–453. <https://doi.org/10.3138/jvme.32.4.451>
- Dolby, N. & Litster, A. (2019). Animal welfare and animal rights. *Society & Animals*. 27 (5–6), 575–594. <https://doi.org/10.1163/15685306-12341493>
- Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2005/36/EC av den 7 september 2005 om erkännande av yrkeskvalifikationer (OJ L 255, 30.9.2005, p. 22–142) <http://data.europa.eu/eli/dir/2005/36/oj>
- FVE (2022). *The Veterinary Voice for Europe's Animals. FVE animal welfare strategy: a summary*. [Broschyr]. FVE. https://fve.org/cms/wp-content/uploads/FVE_Animal_Welfare_Strategy_Summary_2022_WEB_R1.pdf [2024-11-03]
- Gillam, L., Delany, C., Guillemin, M. & Warmington, S. (2014). The role of emotions in health professional ethics teaching. *Journal of Medical Ethics*. 40 (5), 331–335. <https://doi.org/10.1136/medethics-2012-101278>
- Hagelin, J., Hau, J. & Carlsson, H.E. (2000). Attitude of Swedish veterinary and medical students to animal experimentation. *Veterinary Record*. 146 (26), 757–760. <https://doi.org/10.1136/vr.146.26.757>
- Hazel, S.J., Signal, T.D. & Taylor, N. (2011). Can teaching veterinary and animal-science students about animal welfare affect their attitude toward animals and human-related empathy? *Journal of Veterinary Medical Education*. 38 (1), 74–83. <https://doi.org/10.3138/jvme.38.1.74>
- Hennink, M. & Kaiser, B.N. (2022). Sample sizes for saturation in qualitative research: A systematic review of empirical tests. *Social Science & Medicine*. 292, 114523. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114523>
- Hernandez, E., Fawcett, A., Brouwer, E., Rau, J. & Turner, P. (2018). Speaking up: Veterinary ethical responsibilities and animal welfare issues in everyday practice. *Animals*. 8 (1), 15. <https://doi.org/10.3390/ani8010015>
- Herzog, H.A., Vore, T.L. & New, J.C. (1989). Conversations with veterinary students: Attitudes, ethics, and animals. *Anthrozoös*. 2 (3), 181–188. <https://doi.org/10.2752/089279389787058019>

- Kielland, C., Skjerve, E., Osterås, O. & Zanella, A.J. (2010). Dairy farmer attitudes and empathy toward animals are associated with animal welfare indicators. *Journal of Dairy Science*. 93 (7), 2998–3006. <https://doi.org/10.3168/jds.2009-2899>
- Kipperman, B., Morris, P. & Rollin, B. (2018). Ethical dilemmas encountered by small animal veterinarians: characterisation, responses, consequences and beliefs regarding euthanasia. *Veterinary Record*. 182 (19), 548–548. <https://doi.org/10.1136/vr.104619>
- Kipperman, B., Rollin, B. & Martin, J. (2021). Veterinary student opinions regarding ethical dilemmas encountered by veterinarians and the benefits of ethics instruction. *Journal of Veterinary Medical Education*. 48 (3), 330–342. <https://doi.org/10.3138/jvme.2019-0059>
- Knight, A. (2014). Conscientious objection to harmful animal use within veterinary and other biomedical education. *Animals*. 4 (1), 16–34. <https://doi.org/10.3390/ani4010016>
- Levine, E.D., Mills, D.S. & Houpt, K.A. (2005). Attitudes of veterinary students at one US College toward factors relating to farm animal welfare. *Journal of Veterinary Medical Education*. 32 (4), 481–490. <https://doi.org/10.3138/jvme.32.4.481>
- Lord, L.K., Walker, J.B., Croney, C.C. & Golab, G.C. (2010). A comparison of veterinary students enrolled and not enrolled in an animal-welfare course. *Journal of Veterinary Medical Education*. 37 (1), 40–48. <https://doi.org/10.3138/jvme.37.1.40>
- Magalhães-Sant’Ana, M., Lassen, J., Millar, K.M., Sandøe, P. & Olsson, I.A.S. (2014). Examining why ethics is taught to veterinary students: A qualitative study of veterinary educators’ perspectives. *Journal of Veterinary Medical Education*. 41 (4), 350–357. <https://doi.org/10.3138/jvme.1113-149R>
- Main, D.C.J. (2010). Evolution of animal-welfare education for veterinary students. *Journal of Veterinary Medical Education*. 37 (1), 30–35. <https://doi.org/10.3138/jvme.37.1.30>
- Main, D.C.J., Thornton, P. & Kerr, K. (2005). Teaching animal welfare science, ethics, and law to veterinary students in the United Kingdom. *Journal of Veterinary Medical Education*. 32 (4), 505–508. <https://doi.org/10.3138/jvme.32.4.505>
- Meijboom, F.L.B. (2018). More than just a vet? Professional integrity as an answer to the ethical challenges facing veterinarians in animal food production. *Food Ethics*. 1 (3), 209–220. <https://doi.org/10.1007/s41055-017-0019-z>
- Morgan, C.A. & McDonald, M. (2007). Ethical dilemmas in veterinary medicine. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*. 37 (1), 165–179. <https://doi.org/10.1016/j.cvsm.2006.09.008>
- Morton, D.B. Sant’Ana, M.M., F. Ohl, V. Ilieski, D. Simonin, L. Keeling, A.C. Wöhr, B. Zemljic, D. Neuhaus, S. Pesie, & N. De Briyne (2013). *FVE, AWARE & EAEVE Report on European Veterinary Education in Animal Welfare Science, Ethics and Law*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.14889.70243>

- Moses, L., Malowney, M.J. & Wesley Boyd, J. (2018). Ethical conflict and moral distress in veterinary practice: A survey of North American veterinarians. *Journal of Veterinary Internal Medicine*. 32 (6), 2115–2122.
<https://doi.org/10.1111/jvim.15315>
- Mossop, L.H. & Cobb, K. (2013). Teaching and assessing veterinary professionalism. *Journal of Veterinary Medical Education*. 40 (3), 223–232.
<https://doi.org/10.3138/jvme.0113-016R>
- Mullan, S.M. (2012). Ethical decision-making in veterinary practice: using the head and the heart. *The Veterinary Record*. 171 (18), 443–444.
<https://doi.org/10.1136/vr.e7344>
- Nationalencyklopedin (u.å.). *Etik*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/etik> [2024-09-14]
- Orrenius, A. (2023). *Synen på djur, veterinärens ansvar och moralisk stress hos veterinärstudenter: finns olikheter mellan årskurserna?* (Självständigt arbete). Sveriges lantbruksuniversitet. Veterinärprogrammet.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:slu:epsilon-s-19335>
- Paul, E.S. & Podberscek, A.L. (2000). Veterinary education and students' attitudes towards animal welfare. *Veterinary Record*. 146 (10), 269–272.
<https://doi.org/10.1136/vr.146.10.269>
- Phillips, C.J.C. & McCulloch, S. (2005). Student attitudes on animal sentience and use of animals in society. *Journal of Biological Education*. 40 (1), 17–24.
<https://doi.org/10.1080/00219266.2005.9656004>
- Pollard-Williams, S., Doyle, R.E. & Freire, R. (2014). The influence of workplace learning on attitudes toward animal welfare in veterinary students. *Journal of Veterinary Medical Education*. 41 (3), 253–257.
<https://doi.org/10.3138/jvme.0114-006R1>
- Richards, L., Coghlan, S. & Delany, C. (2020). “I had no idea that other people in the world thought differently to me”: Ethical challenges in small animal veterinary practice and implications for ethics support and education. *Journal of Veterinary Medical Education*. 47 (6), 728–736. <https://doi.org/10.3138/jvme.2019-0013>
- Roder, C.A. & May, S.A. (2017). The hidden curriculum of veterinary education: Mediators and moderators of its effects. *Journal of Veterinary Medical Education*. 44 (3), 542–551. <https://doi.org/10.3138/jvme.0416-082>
- Rollin, B.E. (2007). Overcoming ideology: Why it is necessary to create a culture in which the ethical review of protocols can flourish. *ILAR Journal*. 48 (1), 47–53.
<https://doi.org/10.1093/ilar.48.1.47>
- Rollin, B.E. (2011). Euthanasia, moral stress, and chronic illness in veterinary medicine. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*. 41 (3), 651–659.
<https://doi.org/10.1016/j.cvsm.2011.03.005>
- Schull, D.N., Kyle, G.J., Coleman, G.T. & Mills, P.C. (2012). Attributes of clinical role models as described by senior veterinary students in Australia. *Journal of*

- Veterinary Medical Education*. 39 (3), 263–266.
<https://doi.org/10.3138/jvme.0311-032R>
- Serpell, J.A. (2005). Factors influencing veterinary students' career choices and attitudes to animals. *Journal of Veterinary Medical Education*. 32 (4), 491–496.
<https://doi.org/10.3138/jvme.32.4.491>
- Smith, A.C. & Kleinman, S. (1989). Managing emotions in medical school: Students' contacts with the living and the dead. *Social Psychology Quarterly*. 52 (1), 56.
<https://doi.org/10.2307/2786904>
- Valros, A. & Hänninen, L. (2018). Animal ethical views and perception of animal pain in veterinary students. *Animals*. 8 (12), 220. <https://doi.org/10.3390/ani8120220>
- Ventura, B.A., Terreaux, C.M.H.A. & Zhitnitskiy, P.E. (2021). Veterinary student knowledge and attitudes about swine change after lectures and a farm visit. *Journal of Veterinary Medical Education*. 48 (4), 492–502. <https://doi.org/10.3138/jvme-2019-0160>
- Verrinder, J.M. & Phillips, C.J.C. (2014). Identifying veterinary students' capacity for moral behavior concerning animal ethics issues. *Journal of Veterinary Medical Education*. 41 (4), 358–370. <https://doi.org/10.3138/jvme.1113-153R>
- Wigham, E.E., Yusta, N., Sweet, S.M., Francesca, L., Dadios, N. & Nova, R.J. (2024). How do veterinary students perceive and prepare for compulsory slaughterhouse visits? *Veterinary Record*. 194 (2), e3712. <https://doi.org/10.1002/vetr.3712>
- WOAH (2024). *Animal welfare: a vital asset for a more sustainable world*. World Organisation for Animal Health. <https://doi.org/10.20506/woah.3440>

Populärvetenskaplig sammanfattning

Människor har ofta komplicerade förhållanden till djur eftersom det är möjligt att både älska djur och utnyttja dem. Djuretik kan beskrivas som hur människor bör bete sig mot djur och är ett ämne som blir en allt vanligare debattfråga i samhället. Djuretiken är även något som veterinärer måste tänka på eftersom de har ansvar för djurs välmående. Veterinären har också andra ansvarsområden, till exempel att djurägare ska vara nöjda och att samhället ska tycka att veterinärer gör det arbete som förväntas av dem. Dessutom har veterinären en egen syn på hur djur ska behandlas. Veterinären ställs ofta inför svåra beslut när dessa olika ansvarsområden ska balanseras. Ett exempel på en sådan situation är när djurägaren vill avliva ett friskt djur. När veterinären inte vet hur den ska göra i en sådan situation kan det leda till en känsla av obehag som kallas för moralisk stress. Även veterinärstudenter har i tidigare undersökningar visats kunna uppleva moralisk stress under tiden på veterinärutbildningen som har koppling till hur de ser på djur. Det har i flera studier diskuterats om medlidande för djur kan minska som en skyddsmekanism mot känslor av obehag vid moralisk stress.

Tidigare forskning har visat att målet med undervisning i etik på veterinärutbildningen bland annat är att veterinärstudenter ska bli bättre på att upptäcka när de olika ansvarsområdena är i konflikt. De ska även lära sig ta hänsyn till alla parter de har skyldigheter mot så att de ska kunna fatta genomtänkta beslut som de själva är bekväma med. Slutligen ska veterinärstudenterna också kunna kommunicera hur de tänker på ett bra sätt. Förhoppningen är att detta ska leda till att moralisk stress blir mindre vanligt bland veterinärer. Det har i studier också setts en positiv påverkan på både veterinärers och djurs välmående när veterinärer diskuterar ansvarsområden och svåra beslut med varandra.

I den här studien undersöktes hur viktigt lärare på veterinärutbildningen tycker att djuretik är och hur de tror att andra värderar djuretik. Det studerades också vilka fördelar och vilka utmaningar lärare ser med att ha etiska diskussioner som en del av undervisningen. Slutligen undersöktes vilken koppling lärare ser mellan hur en veterinärstudent ser på djur och vad som kan leda till moralisk stress på utbildningen. Syftet med studien var att få en inblick i vilken bild lärare på veterinärutbildningen har av djuretik och hur de ser på etiska diskussioner som en del av undervisningen.

Intervjuer gjordes med lärare på Sveriges lantbruksuniversitet som undervisar på veterinärprogrammet. Intervjuerna var delvis strukturerade, vilket innebär att det fanns områden med frågor som togs upp i alla intervjuer men att samtalen utöver det fortsatte baserat på lärarens svar.

Den här studien visade att lärare på veterinärprogrammet tycker att djuretik är ett viktigt ämne att undervisa studenter i och vet att det är något som intresserar många i samhället. Lärare såg också kopplingar mellan hur en student ser på djur

och vilka övningar och situationer som kan upplevas som obehagliga på utbildningen. Hur studenten ser på djur såg lärare som möjligt att påverka. Studentens bakgrund ansågs ha en viktig roll i att forma synen på djur. Även vad studenten lär sig om djur och hur olika djurslag sköts om och används trodde lärare har en påverkan. Några lärare såg också studentens samröre med lärare och andra studenter som betydelsefullt. Ett intressant fynd i studien var att flera lärare trodde att nya veterinärstudenter kan bli chockade av hur man ser på djur inom utbildningen. Detta skulle kunna innebära att veterinärer inte ser på djur på det sätt som allmänheten förväntar sig.

Lärarna som intervjuades var överens om att det är viktigt att alla får delta i diskussioner om djuretik och att alla synsätt ska respekteras. Däremot ansågs inte alla sätt att se på djur vara lika lätta att kombinera med veterinäryrket. Vissa lärare var oroliga över att studenter med mer extrem djursyn skulle överrösta andra och förhindra en bra diskussion. Andra lärare tyckte i stället att kulturen på veterinärutbildningen inte är öppen för nya perspektiv och förändringar. Till exempel upplevde en del lärare att inte alla studenter är välkomna på utbildningen och vissa deltagare menade att universitetet inte tar hänsyn till att studenter kan uppleva att djur inte behandlas på ett bra sätt. Oavsett vad den enskilde läraren såg som den största utmaningen med att ha bra diskussioner om djuretik tyckte de flesta att det är bra om djuretik kan diskuteras under hela utbildningens gång. Framför allt tyckte lärare att etiska diskussioner skulle vara bra när studenter har haft eller ska ha praktik på djurkliniker eller andra övningar med djur. Att införa tid för etiska diskussioner i den omfattningen trodde lärare inte skulle vara möjligt eftersom veterinärprogrammet redan innehåller väldigt mycket kurser och moment. Ett förslag var i stället att studenterna erbjuds frivilliga tillfällen utanför undervisningstid där lärare som har utbildning i att ha etiska diskussioner finns som resurs.

När man läser resultaten från den här studien ska man ha i åtanke att det var en liten andel av alla lärare på veterinärutbildningen som intervjuades. Detta gör att åsikterna som är presenterade i arbetet inte nödvändigtvis representerar vad lärare på utbildningen generellt tycker och tänker. Det som däremot är säkert är att det finns lärare som har en bild av kulturen på veterinärutbildningen som är oroväckande. Detta tyder på att det finns anledning för ansvariga inom utbildningen att arbeta vidare med dessa frågor och att vara självkritiska.

Tack

Jag vill rikta ett stort tack till de lärare på veterinärprogrammet som ställde upp på intervjuer. Arbetet hade varit omöjligt att genomföra utan ert deltagande!

Jag vill även tacka de personer som ställde upp på pilotintervjuer för att jag skulle kunna förbättra min intervjuguide och intervjuteknik.

Sist men inte minst vill jag tacka min handledare Helena Röcklinsberg som har varit till stor hjälp under hela arbetets gång.

Bilaga 1

Intervjuguide

Introduktion

Jag vill börja med att tacka dig för att du tar dig tid för en intervju, det är väldigt värdefullt för mig att du ställer upp! Innan vi börjar vill jag att du ska få lite information.

Syftet med intervjun är att undersöka vilken bild lärare på veterinärprogrammet har av djuretik och hur de ser på etiska diskussioner som en del av undervisningen. Intervjun kommer användas till mitt examensarbete och endast avidentifierat material kommer delas med någon annan än mig. Det finns inga rätta eller felaktiga svar.

Är det fortsatt okej att jag spelar in intervjun? Jag kommer även ha ett anteckningsblock bredvid mig, så om jag tittar bort någon sekund är det för att jag skriver en notis.

Du kan avbryta intervjun när du vill och du behöver inte specificera varför. Om det finns frågor du inte vill svara på hoppar vi över dem. Har du några frågor eller kommentarer innan vi börjar? Då sätter jag i gång inspelningen.

Frågor

- Till en början skulle jag behöva lite bakgrundsinformation om dig, om det känns okej?
 - Hur gammal är du?
 - Vilken utbildning har du gått? När tog du din examen?
 - Vilken yrkestitel har du nu?
 - Hur länge har du jobbat på SLU?
 - Inom vilket ämnesområde undervisar du?
 - Hur mycket kontakt har du med veterinärstudenter i ditt arbete på SLU? Vilka årskurser gäller det?
- Vill du berätta om varför du valde ett yrke som involverar djur?
- Vad betyder ämnet djuretik för dig?
- När kom du för första gången i kontakt med ämnet djuretik?

- På vilket sätt berör du ämnet djuretik när du undervisar?
- Vad tror du är syftet med att djuretik undervisas på veterinärprogrammet?
- Tror du att veterinärstudenter är intresserade av djuretik? Om ja, hur visar de det?
- Har behovet av undervisning i djuretik på veterinärprogrammet ändrats under den tid du varit verksam som lärare? Om ja, hur?
- Upplever du att studenternas syn på djur ändras under åren på veterinärutbildningen? Om ja, hur?
- I vilka situationer tror du att studenter kan känna att de måste agera mot sina egna etiska värderingar under tiden på veterinärutbildningen?
- Hur tycker du att ett diskussionsklimat för djuretiska frågor bör se ut på en veterinärutbildning?
- Vilka fördelar kan finnas med att diskutera djuretiska frågor på en veterinärutbildning?
- Vilka utmaningar kan finnas med att diskutera djuretiska frågor på en veterinärutbildning?
- Är din upplevelse att lärare på veterinärutbildningen är bekväma att diskutera etiska frågeställningar? Om inte, vad skulle det kunna bero på?
- Ser du några förbättringsmöjligheter gällande hur djuretik diskuteras och lärs ut på veterinärutbildningen?

Avslutning

Jag har inga fler frågor att ställa. Tänker du på något ytterligare som vi borde prata om? Har du några frågor eller kommentarer?

Stort tack för ditt deltagande!

Bilaga 2

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för veterinärmedicin och
husdjursvetenskap

SAMTYCKE OCH INFORMATION

2024-09-03

Samtycke och information för deltagande och personuppgiftsbehandling i studentarbete vid SLU

När du samtycker till att delta i studentarbetet *Syner på etiska diskussioner bland lärare på veterinärprogrammet* innebär det att Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) behandlar dina personuppgifter. Att ge SLU ditt samtycke är helt frivilligt, men utan behandlingen av dina personuppgifter kan studentarbetet inte genomföras. Denna blankett syftar till att ge dig all information som behövs för att du ska kunna ta ställning till om du vill ge ditt samtycke till att delta i studentarbetet och till att SLU hanterar dina personuppgifter.

Behandlingen av dina personuppgifter sker med stöd av den rättsliga grunden samtycke. Du kan när som helst återkalla ditt samtycke utan att ange orsak, vilket dock inte påverkar den behandling som skett innan återkallandet. SLU är ansvarigt för behandlingen av dina personuppgifter, och du når SLU:s dataskyddsombud på dataskydd@slu.se. Din kontaktperson för detta arbete är student Hannah Vinqvist, havt0002@stud.slu.se. Du kan också kontakta handledaren Helena Röcklinsberg, helena.rocklinsberg@slu.se.

Som deltagare medverkar du i en semistrukturerad intervju som spelas in. Utöver bild- och ljudupptagning kommer även följande uppgifter samlas in: namn, kön, ålder, yrke/undervisningsområde, antal år i yrket samt den e-postadress med vilken kommunikation sker. Ändamålet med behandlingen av dina personuppgifter är att SLU:s student ska kunna genomföra sitt studentarbete *Syner på etiska diskussioner bland lärare på veterinärprogrammet* med god vetenskaplig kvalitet. Dina personuppgifter kommer inte att överföras till andra organisationer eller företag utanför SLU.

Dina personuppgifter kommer att lagras till dess studentarbetet godkänts och betyget har registrerats i SLU:s studieregister. Uppgifterna kommer därefter att gallras. Uppgifterna kommer att hanteras så att inga obehöriga kan ta del av dem. Endast den student som genomför studentarbetet kommer ha tillgång till dina personuppgifter.

Postadress: Box 7070, 750 07 Uppsala
Besöksadress: Almas allé 8, Uppsala
Org nr: 202100-2817

Tel: 018-67 10 00 (vx)
www.slu.se

Om du vill läsa mer om hur SLU behandlar personuppgifter och om dina rättigheter kan du hitta den informationen på www.slu.se/personuppgifter. Du har enligt lag rätt att under vissa omständigheter få dina uppgifter raderade, rättade, begränsade och att få tillgång till de personuppgifter som behandlas, samt rätt att invända mot behandlingen.

Om du har synpunkter kan du kontakta dataskyddsombudet på dataskydd@slu.se. Du kan vända dig med klagomål till Integritetsskyddsmyndigheten, imy@imy.se. Du kan läsa mer om Integritetsskyddsmyndighetens tillsyn på <http://www.imy.se/>.

☐ Jag samtycker till att delta i detta studentarbete och till att SLU behandlar personuppgifter om mig på det sätt som förklaras i denna text, inklusive känsliga uppgifter om jag lämnar sådana.

Underskrift

Datum

Namnförtydligande

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU kan publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver i sådana fall godkänna publiceringen. I samband med att du godkänner publicering kommer SLU även att behandla dina personuppgifter (namn) för att göra arbetet sökbart på internet. Du kan närsomhelst återkalla ditt godkännande genom att kontakta biblioteket.

Även om du väljer att inte publicera arbetet eller återkallar ditt godkännande så kommer det arkiveras digitalt enligt arkivlagstiftningen.

Du hittar länkar till SLU:s publiceringsavtal och SLU:s behandling av personuppgifter och dina rättigheter på den här sidan:

-

☒ JA, jag har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☐ NEJ, jag ger inte min tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.